

Analyzing the Contexts and Consequences of the Destruction of Historical Monuments (case study: Sabat Obeid Zakani, Qazvin)

Roya Ghafouri^{*}, Javad Shekari Nayyeri^{}**

Mousa Saadati^{*}**

Abstract

Valuable historical works in the historical context, in addition to showing the originality and value of architecture. Rather, it reflects the historical and cultural identity of any society. The destruction of these works has many consequences on the culture and identity of the society. Therefore, the current research was conducted with the aim of analyzing the contexts and consequences of the destruction of Sabat Obeid Zakani. The approach of this research is qualitative and the research method is based on the Strauss and Corbin model. The data collection tool is a semi-structured interview. The statistical population included experts in the field of cultural heritage, restorers, university professors and several neighbors of Sabat Obeid Zakani. The sampling method in this research is non-random and purposeful. The sample size has been determined and finalized as 18 people based on the rule of saturation. The results of the analysis indicate that causal conditions (decline of social capital, organizational dysfunction, organizational anomie and organizational corruption), background

* Master's degree in building restoration and restoration of historical buildings, Department of Restoration of Historical Monuments, Faculty of Architecture and Urban Planning, Imam Khomeini International University, Qazvin, Iran, roya7up@gmail.com

** Associate Professor, Department of Restoration and Revival of Historical Buildings, Faculty of Architecture and Urban Planning, Imam Khomeini International University, Qazvin, Iran (Corresponding Author), shekari@arc.ikiu.ac.ir

*** Assistant Professor, Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, Imam Khomeini International University, Qazvin, Iran, m.saadati@soc.ikiu.ac.ir

Date received: 13/07/2024, Date of acceptance: 01/09/2024

conditions (inefficiency of official control, cultural poverty and lack of belonging), intervening conditions (weakness of institutional management and consumerism), the central phenomenon (historical vandalism), consequences (reduction of social security, cultural disorganization, and behavioral security crisis) and strategies (stable historical identity, false modernism, instrumental social support, cultural management, and sustainable local development) reflect the paradigmatic model of historical vandalism.

Keywords: Vandalism, Sabbat, Cultural Heritage, Urban Pathology, Grounded Theory.

Introduction

Valuable historical monuments in the historical context are considered part of the nature, essence and past events of the architecture of each city. Preservation and restoration of these monuments, in addition to preserving the body of the building, will maintain the authenticity and identity of the surviving architecture in valuable urban contexts. The urban environment can be a suitable environment for committing all kinds of crimes, among which, vandalism is one of the deviations and harms that appear and emerge in today's society. In large cities, we witness much more destruction of monuments. In addition to damage to the country's public budget, this destruction has also disrupted people's social and daily lives. The phenomenon of vandalism is one of the factors affecting the growth of social problems, especially in modern societies. This social harm arises from rapid social changes, the growth of chaos and the ever-increasing desires of humans, the failure to achieve these desires, the feeling of alienation, injustice, anger and hatred that vandals have towards society and the surrounding environment, which itself expresses the weakness and normative disorder in the cultural and social structure of society. Vandalistic behaviors, in addition to inflicting damage on the government, indicate numerous problems in the future society. Any damage that is inflicted on the historical monuments of a society today is in fact a blow that falls on the history and culture of that society. The present study was conducted with the aim of analyzing the context and consequences of the destruction of Sabat Obaid Zakani in Qazvin using grounded theory based on the Strauss and Corbin model.

Materials and Methods

Approach of the present study is qualitative and the research method is grounded theory. The data collection tool is interviews. The statistical population included experts specializing in the field of cultural heritage, restorers, university professors,

and several neighbors of Sabat Obaid Zakani. The sampling method in this study was non-random and purposeful. The sample size was also determined and finalized based on the saturation rule. Thus, by repeating concepts and statements, conducting 17 interviews and reaching theoretical saturation, the data collection and data analysis work was completed. The information obtained from the interviews with the participants was analyzed using the Strauss and Corbin model in three stages: open coding, axial coding.

Discussion & Result

Causal or causative conditions are the group of events and incidents that have caused the destruction of Sabat Obaid Zakani Qazvin, which includes the decline of social capital, social dysfunction, organizational anomie, and organizational corruption. Intervening conditions are the action and reaction strategies that are related to the phenomenon. These conditions can be limiting or facilitating events that occur within the context, which include weak institutional management and consumerism. The background conditions are, in fact, the field like agricultural land in which phenomena like wheat grow. It is the field that gives color to the phenomena that in the present study include the ineffectiveness of official control, cultural poverty, lack of belonging. Strategy means setting goals and designing a plan to achieve them. Strategy is a long-term plan to achieve a specific long-term goal, designed and explained. The strategies obtained in this study include sustainable historical identity, false modernity, social support and increasing awareness. Consequence literally means reflection, result and reaction. Something that causes something else to arise and causes that other thing to arise. The consequences of this topic are the crisis of behavioral security, cultural disorganization and reduced social security, and finally the central phenomenon of this study, which means events and facts to which a set of actions, whether good or bad, are related. The central phenomenon of this research, by analyzing the findings and carefully studying the statements made, was named historical vandalism. In pathological studies, damaging human factors are among the most important factors in the destruction of historical-cultural monuments, which are referred to as vandalism. The person who does this is called a vandal. Vandalism is a pathological phenomenon that occurs in urban environments and causes the destruction and disfigurement of monuments.

Conclusion

The phenomenon of historical vandalism and destructive behaviors, which are connected to the past under contextual, causal, and interventionist conditions, can be affected by anomic conditions and social instability, relying on Durkheim's ideas, in such a way that social actors in these conditions do not have a normal guiding light and guide to regulate their actions and resort to vandalistic behaviors. Also, according to Sutherland's theory, the influence of vandals' companions and friends and learning from their behavioral patterns may lead to the emergence and intensification of such behaviors by individuals to destroy the Sabbath. Finally, the weakening of formal and informal control and socialization mechanisms can also be discussed, and in the meantime, by resorting to Hirsch's theory, it can be acknowledged that the rupture of such social bonds at the micro and macro levels and the decline of social capital will result in nothing but deviant behaviors, including vandalism (destruction of the Sabbath) and selective coding.

Bibliography

- Ebrahimi, Bahman. Esmaili, Ali. Shaisheta, Siavash. (1389). Social Psychology, Tehran: Shlak Publications.[in Persian]
- Atkinson, Rita, Nolen Hoeksma, Susan, Bam, Daryl, Smith, Edward, Atkinson, Richard (2014). Hilgard's field of psychology, translated by Mohammad Naghi Brahni et al., Tehran: Rushd.
- Ahmadi Aliabadi, Kaveh. (1380). The place of custom and popular beliefs and behaviors in acquiring knowledge and creative cognition, a case example in Iranian society. Tehran: International Center for Dialogue of Civilizations[in Persian].
- Ahmadi, Hossein. Shirvani, Maryam. Watan Dost, Rasool. (2015). "Recognizing the value and influencing factors in other types of value views in the protection of cultural heritage in the current century". Journal of fine arts, architecture and urbanism, (4), 39-50. [in Persian]
- Edgar, Andrew. Sedgwick, Peter. (1388). Fundamental concepts of cultural theory, translated by Mohammad Nabawi and Mehran Mohajer. Tehran: Aghaz Publishing
- Iranmanesh, Zahra. Khatamifar, Neda. Ghale Novii, Mahmoud. Kolivand, Ali. (2014). Evaluating the consequences of architecture and urban planning of the policy of registering a building in the list of national monuments, a case study: the historical context of the cities of Kerman and Bushehr. Iran's indigenous national conference. [in Persian]
- Imani Jajermi, Hossein (1384). Sociological investigation of factors affecting Islamic city councils in local development, doctoral dissertation in sociology, University of Tehran, Faculty of Social Sciences. [in Persian]
- Arianpour, Amirhossein. (1336). Freudism with references to literature and mysticism, Tehran: Ibn Sina Publications. [in Persian]

267 Abstract

- Bazargan, Abbas. (1389). An introduction to qualitative research methods and mixed approaches in behavioral sciences, Tehran: Didar Publishing House. [in Persian]
- Bammad, Ali. Mahzoun, Ahad. (2015). Vandalism in architecture with a psychological approach. International Conference on Oriental Studies, Persian History and Literature. [in Persian]
- Bekhardinasab, Vahid. (1400). "Strategy of Foundation's data theory method with Strauss and Corbin's coding method and paradigm model to provide a model for accelerating the cooperation of large companies with micro and small businesses". Financial Engineering and Securities Management Quarterly, 4(49), 126-146. [in Persian]
- Blakemore, Ken. (1387). An introduction to social policymaking, translated by Ali Asghar Saeedi and Saeed Sadeghi Jagha, Tehran: Sociologists Publications.
- Fanadi, Nasser. Kashi, Hossein. (2012). "Explaining the place identity-sense of place model and examining its different elements and dimensions in a case example: Shahrari sidewalk". Journal of Fine Arts-Architecture and Urban Development, (3), 43-52[in Persian].
- Bidram, Rasool. Mohammadi, Mahmoud. Naseri Esfahani, Hajar. (2012). "Evaluation of the effectiveness of incentives for the protection of houses with historical value, a case study: Isfahan's historical monuments". Scientific-research quarterly of economics and urban management, 2(6), 63-41. [in Persian]
- Prattwine, David. Sutherland, Edwin. (2016). Psychology and crime, translated by Dawood Najafi Tovana, Tehran
- Parhizkari, Mehrzad. (2018). The background of engineering in Qazvin, a story from Abadani, Tehran: Rahvard Mehr Publishing. [in Persian]
- Pourmohsen, Kayhan. (2017). "Culture of destruction or cultural destruction: Examining examples of cultural behaviors as destructive factors in historical-cultural works of Iran". Bagh Nazar Journal, (64), 41-52. [in Persian]
- Pirbababi, Mohammad Taghi. Razaghi, Alireza. Nadimi, Hamid, (2012). "The causes of social conflicts in the protection of architectural heritage, a case study: the world registration collection of Soltanieh Dome and Citadel". Iranian Islamic City Studies Quarterly, (13), pp. 45-54. [in Persian]
- Tabibi, Seyyed Mohammad Sadegh. (1401). "Extremist vandalism and the tomb of Sheikh Ali-Naghi Estebanati". Scientific Journal of Effect, 43(3), 447-428. [in Persian]
- Tavasoli, Gholam Abbas. (2012). Social participation in anomic conditions, the relationship between social harms and deviations with social participation, Tehran: Publishing and Printing Institute[in Persian].
- Timur Tash, Sara. Talebian, Mohammad Hassan. Hanachi, Pirouz. (1400). Indicators of using cultural heritage capacity for sustainable development of local economy, 4(20), 211-195. [in Persian]
- Sanai, Baqir. (1368). "Social learning theory". Education Quarterly, (20), 62-43. [in Persian]

- Habibi, Siddmjatbi. Maqsoodi, Maleeha. (2009). Urban restoration: definitions, theories, experiences, international charters and resolutions, urban methods and actions, published by Tehran University Printing and Publishing Institute: 4th edition. [in Persian]
- Hojjat, Mahdi, Samanian. Samad, Mohtsham Adel. (2016). "Historical analysis and temporal arrangement of values in the protection and restoration of historical-cultural monuments with reference to the opinions of thinkers and international documents". Journal of History and Culture, (98), 36-9. [in Persian]
- Hosseini, Mohammadreza. Navabakhsh, Mehrdad. Rahimi, Zahra. (2018). "Sociological study of the effect of lifestyle on aggression and urban vandalism of teenagers and young people in Lorestan province". Quarterly Journal of Cultural Society, 10(2), 1-27. [in Persian]
- Heydari, Islam. Parsamehr, Mehraban. (2011). "Investigation of sociological factors affecting vandalism; Case of study: High school students of Ahvaz city. Quarterly Journal of Applied Sociology, 23(3), 229-207. [in Persian]
- Khani, Saeed. Rast-Khadio, Arman. Abdulahi, Afshin. (1402). "Vandalism in city parks; An analysis of demographic characteristics and intent and behavior of vandals in Marivan city. Two Iranian Social Issues Quarterly, 14(2), 165-200. [in Persian]
- Khalaj, Mehrshad. Lashkari, Elham. (2010). The principles of urban sustainability in Iran's hot and dry climate with an emphasis on ancient cities, Ganj Honar Publishing. [in Persian]
- Dabir shyagi, Seyyed Mohammad. (2001). The historical course of the city of Qazvin and its buildings: from the beginning to 1320 AH with a list, maps and pictures, published by Hadith Amrooz and the country's cultural heritage organization. [in Persian]
- Dormagen, Jean-Yves. Mushar, Daniel. (2010). Fundamentals of Political Sociology, translated by Abdul Hossein Nikgahar, Tehran: Age Publishing. [in Persian]
- Robertson, Yan. (1374). An introduction to society, translated by Hossein Behravan, second edition, Mashhad: Astan Quds Razavi Publishing Center.
- Razaghi, Alireza. Kabiri, Mohammad. Ali, Nabizadeh. Mahjoub, Yahya. (2017). "The etiology of the occurrence of social demands in the removal of architectural heritage from the list of national monuments of Iran, a case study: the demands of the owners of historic buildings in the historical context of Tehran during the past two decades". Journal of Architecture and Urban Development, (22), 53-70. [in Persian]
- Janoren, Patrish (1367). "Vandalism; The global disease of vandalism. Translated by Farrokh Mahan, Daneshmand Magazine, (26), 28-33.
- Sarukhani, Bagher. (1370). Encyclopedia of Social Sciences, Tehran: Kayhan Publications. [in Persian]
- Samani, Siamak. (1386). "Validity and Reliability of Bass and Perry Aggression Questionnaire". Iranian Journal of Psychology and Clinical Psychiatry, 13(4), 365-359. [in Persian].
- Sotoudeh, Hedayatullah. (1382). Social harms, Tehran: Avai Noor publishing house [in Persian].

269 Abstract

- Shah Qala, Safialeh. (2018). Special issue while serving the growth of social sciences, Publications and Educational Technology Office, Educational Research and Planning Organization. [in Persian]
- Shafiei, Hassan.Mohammed,Khan-Mohammadi. Aghkand, Mohammad Ali. Karimi-Fard, Laili. Rezakhani, Zila. (1402), "Analysis of the behavior of some tourists in historical places, vandalism or expressing a sense of attachment to the place (case study: Yadgari- The Writings of Si-Wase-Pol, Isfahan)". Culture Tourism Journal, 4(13), 6-13. [in Persian]
- Shekhari Neiri, Javad. (2012). "Sabat". Daneshname Jahan Islam, (22), 231-229. [in Persian]
- Sarmi, Hamidreza. Rafiyan,Mojtabi. Motaghi,Tahereh. (2019). "Analysis of the conflict of stakeholders in the historical urban areas under the study of Sangalj neighborhood protection zone project". Two Quarterly Journals of Iranian Architecture, (17), 21-42. [in Persian]
- Safavi-Moghadam,Seidemarim.Noghani,Mohsen.(1391).Investigating social factorsaffecting the tendency to destructive behavior (vandalism) among teenagers in Mashhad city, the fourth urban planning and management conference.[in Persian]
- Abbasi, Bijan. (2018). "Legal dimensions of registering historical monuments in the list of national monuments". The scientific quarterly of modern administrative law researches. [inPersian]
- Arabi, Mohammad..Hassanabadi, Nadera. (2014). Sabat in Iranian architecture, the second international conference and the fourth national conference on architecture, restoration, urban planning and sustainable environment. [in Persian]
- Alivardinia, Akbar.Sharapour, Mahmoud. Rahmani, Sahar. (2012). "Investigation of factors affecting students' vandalism from the perspective of Agnew's general pressure theory". Contemporary Sociology Research Quarterly, 2(3), 53-78. [in Persian]
- Fisk, John (1385). Key Concepts of Communication, translated by: Mirhasan Raeeszadeh, Tehran: New Season Publications. [in Persian]
- Qanadan, Mansour (1375), Key Concepts of Sociology, Tehran: Avai Noor Publication.
- Karimi, Yusuf. (1373). Personality psychology. Tehran: Payam Noor University Press. [in Persian]
- Kayhanpour,Mohsen. (2017). "Culture destruction or cultural destruction; Examining examples of cultural behaviors as destructive factors in Iran's cultural-historical works". Bagh Nazar Monthly, (64), 12-25. [in Persian]
- Golriz, Mohammad Ali. (1337). Minodar or Bab al-Jane Qazvin, Volume 1, Tehran: Taha Publications. [in Persian]
- Ganji, Hamza. (1370). General psychology. Tehran: Payam Noor University Press. [in Persian]
- Giddens, Anthony.Birdsall,Karen. (2011). Sociology, translated by Hassan Chavoshian, Tehran: Nei Publishing.
- Marshall, Catherine.Gretchen B. Rossman. (2007). Qualitative research method, translated by Ali Parsaiyan and Seyyed Mohammad Arabi, Tehran: Scientific a Cultural Publications
- Mojabi, Seyed Mahdi. (2008). In search of the urban identity of Qazvin, "Publication of the Urban Planning and Architecture Study and Research Center". 3(4), 58-29.

- Mohseni Tabrizi, Alireza (1383). Vandalism, the basics of social psychology, sociology and psychology of vandalistic behavior in the topics of the pathology of social misbehavior, Tehran: publications ney. [in Persian]
- Moini, Seyedreza.Qasim Zadeh Ajirlu, Islam. Karampour, Roza. (2019). "Examining the lived experiences of high school teachers and students of Pars-Abad about vandalism". Quarterly Journal of Cultural Society, 11(1), 114-89. [in Persian]
- Mumtaz, Faridah. (2007). Social Deviances: Theories and Perspectives, Publishing company publishing the third edition. [in Persian]
- Mousavi, Fatima. (1383). An attitude on the crimes of cultural-historical works and their causes, Majles and Strategy Magazine, (44), 276-253. [in Persian]
- Mehrabi, Amirhamzeh. Khanifar, Hossein. Amiri, Alinaqi. Zarei Matin, Hassan and Jandaghi, Gholamreza. (2019). "Introducing the methodology of data theory of the foundation for Islamic research, providing an example". Organizational Culture Management, 9(1), 5-30. [in Persian]
- Mirzaei Ahranjani, Hassan. (1385). Methodological fields of organization theory, Tehran, Somit Publishing[in Persian]
- Nemati, Maliha.KarkeAbadi, Zainab.ZandMoghadam, Mohammad Reza (1402). "Interpretive structural modeling of elements affecting the strengthening and maintenance of urban furniture equipment with the aim of reducing urban vandalism behaviors in Semnan city". Journal of Geography and Urban Space Development, 10(3), 151-171.[in Persian]
- Hazarjaribi, Jafar. SafarShali, Reza. (2010). The application of foundational theory in recognizing indigenous knowledge, Native Knowledge, No. 3, 43-70[in Persian].
- Helen Brand, Robert (2007). Islamic Architecture, Tehran: Rosenh Publications.
- Ukilheto, Yuka. (2007). History of conservation and architecture, translated by Mohammad Hassan Talebian and Khashayar Bahari, Tehran: Rosenh Publishing.
- Characterized online vandalism Champion, k. (2020). a rational choice perspective. International Conference on Social Media and Society, 30(12), 47-57.
- Ercan, M.A. (2010). Searchikg For a Balance Between.community needs and conservation policies in historic neighborhoods of Istanbul.European planning Studies, 18(5): 833-859.
- Jinghui, W. (2011). Problems and solotions in the protection of historical urban areas. Frontiers of Architectural Research.
- John,S.S. (2020).The Destruction of Historical Monuments and the Danger of Sanitising History, Philosophia, (49), 1-15.
- Mekonnen, H.Bires, Z., Berhanu, K. (2022). Practices and challenges of cultural heritage conservation in historical and religious heritage sites: evidence from North Shoa Zone, Amhara Region, Ethiopia. Heritage Science, 10(172), 1-22.
- Merlin, P. Choy, F. (2005). Dictionnaire de I aménagement.Puf: Paris.

271 Abstract

Qwatekana, Z., Promise Ndlovu, T., Ephraim Zondi, N., Sydney Luthuli, M. (2021). vandalism Of Monuments and Neglect: A Concern for Heritage Tourism, *International Journal of Advanced Science and Technology*, 30(1). 187-206.

Yung, H.K., Esther, C., Sheila, Ch., & Edwin, H.W. (2016). Social needs of the elderly and active aging in public open spaces in urban renewal. *Cities*, (52), 114–122.

واکاوی زمینه‌ها و پیامدهای تخریب آثار تاریخی (مورد مطالعه: سباط عبید زاکانی قزوین)

رویا غفوری*

جواد شکاری نیری**، موسی سعادتى***

چکیده

آثار تاریخی ارزشمند موجود در بافت تاریخی، علاوه بر این که نشان از اصالت و ارزشمندی معماری می باشد. بلکه، منعکس کننده هویت تاریخی و فرهنگی هر جامعه‌ای است. تخریب این آثار پیامدهای عدیده‌ای را بر پیکره فرهنگ و هویت جامعه وارد می سازد. براین اساس پژوهش حاضر با هدف واکاوی زمینه های و پیامدهای تخریب سباط عبید زاکانی انجام شده است. رویکرد این پژوهش کیفی بوده و روش پژوهش نظریه داده بنیاد مبتنی بر مدل اشتراوس و کوربین می باشد. ابزار گردآوری داده ها مصاحبه نیمه ساخت یافته است. جامعه آماری شامل خبرگان متخصص در حوزه میراث فرهنگی، مرمت گران، اساتید دانشگاه و چندتن از همسایه‌های سباط عبید زاکانی بوده است. شیوه نمونه گیری در این پژوهش غیر تصادفی از نوع هدفمند می باشد. حجم نمونه نیز بر اساس قاعده اشباع، به تعداد ۱۸ نفر تعیین و نهایی شده است. نتایج تحلیل حاکی از آن است که شرایط علی (افول سرمایه اجتماعی، کژکارکردی سازمانی، آنومی سازمانی و فساد سازمانی)، شرایط زمینه‌ای (ناکارآمدی کنترل رسمی، فقر فرهنگی و عدم تعلق خاطر)،

* کارشناسی ارشد مرمت بنا و احیای بناهای تاریخی، گروه مرمت بناهای تاریخی، دانشکده معماری و

شهرسازی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی، قزوین، ایران، roya7up@gmail.com

** دانشیار گروه مرمت و احیای بناهای تاریخی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه بین‌المللی امام

خمینی، قزوین، ایران (نویسنده مسئول)، shekari@arc.ikiu.ac.ir

*** استادیار گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی، قزوین، ایران،

m.saadati@soc.ikiu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۴/۲۳، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۶/۱۱

شرایط مداخله‌گر (ضعف مدیریت نهادی و مصرف‌گرایی)، پدیده مرکزی (وندالیسم تاریخی)، پیامدها (کاهش امنیت اجتماعی، بی‌سازمانی فرهنگی و بحران امنیت رفتاری) و راهبردها (هویت تاریخی پایدار، نوگرایی کاذب، حمایت اجتماعی ابزاری، مدیریت فرهنگی و توسعه پایدار محلی) مدل پارادایمی وندالیسم تاریخی را منعکس می‌نماید.

کلیدواژه‌ها: وندالیسم، سباباط، میراث فرهنگی، آسیب‌شناسی شهری، نظریه داده‌بنیاد.

۱. مقدمه

آثار تاریخی ارزشمند موجود در بافت تاریخی، بخشی از ماهیت و چیستی و رویدادهای گذشته معماری هر شهر شمرده می‌شوند. صیانت و مرمت این آثار افزون بر حفظ بدنه بنا، باعث پابرجا کردن اصالت و هویت معماری بازمانده در بافت‌های دارای ارزش شهری خواهد شد. رشد غیر قابل مهار فرهنگی و اجتماعی شهرها سبب به وجود آمدن نوعی بازگشت به خاطرات و احساس خوشایند از یادآوری خاطرات گذشته و تاریخی و تعلق خاطر انسانها به دوره قدیمی تاریخی و اصالت خود شده است. با بکارگیری شیوه ای برای نگهداری نشانه‌ها و اجزا موجود در شهر چه از نظر معنایی چه از نظر فیزیکی می‌توان به این احساس نیاز پاسخ داد. این مسئله از نظر اقتصادی نیز نسبت به توسعه شهر در نواحی پیرامون، مقرون به صرفه بوده و باعث ایجاد جاذبه‌های توریستی و گردشگری در بافت تاریخی شهر و در نهایت کسب درآمدهای اقتصادی می‌شود. پس بسیار روشن است با تخریب هر یک از این آثار تاریخی ارزشمند بخشی از هویت یک ملت از بین می‌رود و جایگزینی که می‌توانست بسیار کارآمد برای درآمدهای نفتی باشد اکنون در معرض خطر نابودی است.

گذشته هر جامعه‌ای در پایداری بناهای تاریخی در محیط خود نمایان می‌شود. اخیراً گزارشات حاکی از تخریب عمدی آثار تاریخی است. شاید بتوان خاطراتی را که این بناهای تاریخی به یاد می‌آورند و گذشته‌ای را که انتظار می‌رود بناها حفظ کنند و در ذهن کسانی که آن‌ها را می‌بینند به نمایش بگذارند نیز از بین رفته است (سان‌نی، ۲۰۲۰: ۷). با روبه‌رو شدن گسترش و افزونی جمعیت و فضاهای فیزیکی و ساختاری در شهرهای کنونی، دشواری‌ها و خسارت‌های فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی زیادی هویدا شده است که کشور را از دیدگاه سلامت محیط و احساس بی‌هراسی جانی، مالی، فکری و تعاملاتی دچار تهدید کرده است (حیدری و پارسامهر، ۱۳۹۱: ۱۱). محیط شهری می‌تواند

زمینه مناسبی برای ارتکاب انواع جرائم باشد، در این میان، رفتارهای وندالیستی جزو انحرافات و آسیب‌هایی است که در جامعه شهری نمود و ظهور پیدا می‌کند. در شهرهای بزرگ، ما به مراتب شاهد تخریب بیشتر آثار هستیم. این تخریب علاوه بر خسارت بر بودجه عمومی کشور، زندگی اجتماعی و روزمره مردم را نیز دچار اختلال کرده است (صفوی مقدم و نوغانی، ۱۳۹۱: ۱۷). پدیده وندالیسم (Vandalism) یکی از عوامل تاثیرگذار بر رشد مسائل اجتماعی به ویژه در جوامع مدرن ظهور و بروز گسترده ای یافته است. این آسیب اجتماعی، از تغییرات سریع اجتماعی، رشد هرج و مرج و تمایلات روزافزون انسان‌ها، ناکامی در رسیدن به این تمایلات، احساس از خودبیگانگی، اجحاف و خشم و تنفري ناشی می‌شود که خرابکاران به جامعه و محیط اطراف دارند که خود بیان کننده ضعف و اختلال هنجاری در ساختار فرهنگی و اجتماعی جامعه است. رفتارهای وندالیستی علاوه بر تحمیل خسارت به دولت، مبین مشکلات عدیده ای در جامعه آتی است (حسینی و همکاران، ۱۳۹۸: ۳).

تخریب و ویرانی مداوم بناها و بافت‌های تاریخی منجر به احساس گمشدگی، وحشت و بیگانگی به جای امنیت، آرامش و تعلق خاطر خواهد شد، تا جایی که نظام معنایی رفته‌رفته کم‌رنگ‌تر شود و به شهری تهی از معنا و هویت بیانجامد (تابعی، ۱۴۰۱: ۴۳۰). هر آسیبی که امروز بر پیکره بناهای تاریخی جامعه‌ای وارد می‌شود، در واقع ضربه‌ای است که بر تاریخ و فرهنگ آن جامعه، فرود می‌آید (شفیعی و همکاران، ۱۴۰۲: ۶). مطالعاتی که در زمینه آسیب‌شناسی اجتماعی و شهری صورت گرفته، عامل انسانی را به عنوان یکی از مهمترین عوامل تخریب میراث تاریخی-فرهنگی (Historical-Cultural Heritage) معرفی کرده که باید با رعایت تمهیداتی مفید و موثر این میراث ارزشمند تاریخی، از جمله آثار معماری را حفظ کرد. گرایش و تمایل به نوگرایی و پیشرفته شدن و رسیدن به فرم و شکلی توسعه یافته و مرفقی، از عوامل مهم تخریب بناهای تاریخی می باشد. چراکه افراد به دنبال فضاهای شاداب و باب میل خود هستند و تمایل دارند در مکان‌های مجهز و به روز حضور داشته باشند در غیر اینصورت نمیخواهند در آنجا زندگی کنند. فضاهای مطلوب مردم را ترغیب به حضور و استفاده ترغیب می کند (یانگ و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۰۱۶). مسئله اصلی، سطح آگاهی و شناخت افراد جامعه نسبت به ارزش‌های تاریخی و فرهنگی بناها و بافت‌های ارزشمند تاریخی است چون پایین بودن میزان شناخت افراد جامعه نسبت به ارزش فرهنگی و تاریخی بناها و بافت‌ها، باعث مشارکت نکردن آنها در حفاظت و مرمت

این بافت‌ها شده و در طولانی مدت باعث تخریب بخش‌های تاریخی و آسیب‌دیده و در نهایت منجر به تخریب بافت‌های تاریخی می‌شود. یکی از راه‌های حفاظت از میراث ارزشمند تاریخی و فرهنگی، ثبت آن‌ها در فهرست میراث ملی است. ثبت یک اثر باعث می‌شود چتر حمایت قانونی بر روی اثر باز شود. ثبت آثار تاریخی می‌تواند شامل هر اثر منقول و غیرمنقول، مجموعه‌های تاریخی، محوطه‌ها، تپه‌ها یا گورستان‌های تاریخی و یا بافت‌های تاریخی شهرها و روستاها باشد (عباسی، ۱۳۹۸: ۱۱). البته ناگفته نماند که در مواردی، ثبت‌شدن شماری از بناهای تاریخی در فهرست آثار ملی، نه تنها باعث حفظ اثر نشده بلکه بنایی که ۱۵۰ سال بدون هیچ مشکلی پا برجا بود چند روز پس از ثبت اثر، مانند ساباط عبید زاکانی قزوین کاملاً تخریب شده است.

ساباط عبید زاکانی قزوین یکی از بناهایی است که با وجود ثبت در فهرست آثار ملی، باز هم از گزند تخریب در امان نبوده است. خانه کسمایی و ساباط همجوار آن در محله درب کوشک، خیابان عبید زاکانی از یادگارهای برجای مانده دوران قاجار در شهر تاریخی قزوین است که از دخل و تصرفات کالبدی و توسعه‌ای به اصطلاح امروزی در امان مانده بود تا اینکه یکی از اهالی قدیمی محله به عنوان سرمایه‌گذار وارد بافت شده و خانه تاریخی کسمایی را از مالک آن خریداری می‌کند. ساکنین در ابتدا به تصور اینکه سرمایه‌گذار قصد تخریب و ساخت و ساز در ملک را دارد با سرمایه‌گذار همراه شده‌اند اما پس از آگاهی از نیت سرمایه‌گذار که مرمت و تغییر کاربری خانه بوده، کارشکنی‌های خود را آغاز می‌کنند تا جایی که این سوء نیت‌ها به انواع اقدامات تخریب‌گرایانه منتهی می‌شود. در اواخر شهریورماه ۱۳۹۹ شبانه بخش‌هایی از طاق‌های ساباط تخریب شده ولی با آگاهی به موقع یگان حفاظت اداره کل میراث فرهنگی استان قزوین، جلوی این تخریب‌ها گرفته و بخش‌های تخریب شده مرمت می‌شوند اما در ادامه ماجرایی در تاریخ شنبه ۲۶ مهرماه ۱۳۹۹ عکس‌هایی از تخریب کامل این ساباط منتشر شد. باتوجه به توضیحات فوق پژوهش حاضر درصدد پاسخگویی به این سوالات انجام شده است؛ ساباط عبیدزاکانی شهر قزوین تحت چه عوامل، زمینه‌ها و بسترهای فرهنگی و اجتماعی تخریب شده است؟ و پیامدهای تخریب این اثر تاریخی - فرهنگی چه بوده است؟

۲. مطالعات پیشین

خانی و همکاران (۱۴۰۲)، پژوهشی را تحت عنوان «نداليسم در پارک های شهری؛ تحلیلی بر ویژگی های جمعیتی و قصد و رفتار وندال ها در شهر مریوان»، به شیوه پیمایش انجام دادند. بخشی از نتایج تحقیق حاکی از آن است که متغیرهای ضعف تعهد و مسئولیت پذیری اجتماعی، احساس تعلق اجتماعی، احساس نابرابری و تبعیض، مقاومت و انتقام جویی از جامعه با قصد و رفتارهای وندالیستی رابطه معنادار دارند. همچنین ویژگی های جمعیت شناختی و زمینه ای همچون جنس، تحصیلات، پایگاه اقتصادی- اجتماعی، محل سکونت، خانواده و شغل بر پدیده وندالیسم تاثیر گذارند.

نعمتی و همکاران (۱۴۰۲)، در پژوهشی با عنوان مدل سازی ساختاری تفسیری عناصر موثر بر تقویت و نگهداری از تجهیزات مبلمان شهری با هدف کاهش رفتارهای وندالیسم شهری در شهر سمنان به این نتیجه رسیدند که خرابکاری و نظم ستیزی تاثیرات روانی اجتماعی و هزینه های بسیاری را به وجود می آورد و رفتارهای وندالیستی به عنوان مشکل عدیده ای در شهرها به شمار می رود می شود.

تیمورتاش و همکاران (۱۴۰۰)، در پژوهش خود به اقتصاد فرهنگ اشاره کرده اند که میراث را به عنوان تصویری از سرمایه می بینند که دارای قابلیت چرخه اقتصادی و تولید دارد. این بینش جدید موضوع میراث فرهنگی را در مقامی مهم از تفکرات سرمایه گذاری قرار میدهد که این مورد در ایران نادیده گرفته شده که پیامد آن را در انفعال جامعه محلی در برابر آثار تاریخی می بینیم بر این اساس حفاظت از میراث فرهنگی فقط توسط دستانداران میراث انجام نمی شود بلکه به عنوان نیروی محرکه توسعه در کل جامعه محسوب می شود به کارگیری این مهم برای هم سیاست گزاران هم ذی نفعان میراث فرهنگی مفید خواهد بود.

رفیعیان و همکاران (۱۳۹۹)، در پژوهشی با عنوان: واکاوی تعارض ذی نفعان در نواحی تاریخی شهری مورد پژوهی طرح حریم حفاظتی محله سنگلج تهران در مورد بروز تعارض ها بحث کرده و با توجه به اینکه شناخت ذینفعان موجود در نواحی شهری تاریخی و تحلیل الگوی تعارض آنها بستر لازم برای مدیریت تعارض ذینفعان را فراهم می سازد، بر پایه یافته های پژوهش، ذینفعان درگیر در طرح حریم حفاظتی محله سنگلج در دو دسته عمومی و خصوصی و موضع آنها نسبت به طرح نیز در چهار گروه قدرت گرایانه، تقابل گرایانه، تعاملی و بیطرفانه قابل دسته بندی است.

عباسی (۱۳۹۸)، در پژوهشی با عنوان: ابعاد حقوقی ثبت آثار تاریخی در فهرست آثار ملی که با استفاده از روش تحقیق توصیفی-تحلیلی و روش گردآوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای صورت گرفته بیان می‌کند که، ثبت آثار تاریخی توسط دولت یکی از صلاحیت‌های تکلیفی دولت است که آنرا به موجب یک تصمیم اداری یکجانبه و پس از طی فرایندی قانونی انجام می‌دهد. ثبت یک اثر حقوقی تکالیف و محدودیت‌هایی را برای صاحب اثر ثبت شده (عمومی دولتی و خصوصی) از جمله درباره حفاظت و انتقال آن از سر به همراه دارد.

پورمحسن (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان: فرهنگ تخریب یا تخریب فرهنگی-بررسی نمونه‌هایی از رفتارهای فرهنگی به عنوان عوامل مخرب در آثار تاریخی-فرهنگی ایران از عوامل متعدد طبیعی و اقلیمی تا برخی رفتارهای انسانی به عنوان عامل تخریب یاد کرده‌است. کنش‌های اجتماعی-روانی که در مطالعات روانشناسی اجتماعی و جامعه‌شناسی رفتاری از آنها به عنوان وندالیسم شناخته می‌شود. این مقاله با بیان این موضوع که درک این مطلب که در حفاظت از مفهوم میراث فرهنگی به ویژه مفاهیم در ارتباط با منظر فرهنگی پیوست غیرقابل انکار میان عناصر و آثار تاریخی و فرهنگی و باورها و رفتارهای متأثر از آن وجود دارد می‌تواند در فهم، تحلیل و معرفی آثار، موثر واقع شود و در حیطه حفاظت، رفتاری مطمئن تر و اصیل تر را موجب شود.

احمدی و همکاران (۱۳۹۵)، در پژوهشی با عنوان: بازشناسی ارزش و عوامل تاثیرگذار در دگرگونی دیدگاه‌های ارزشی در حفاظت از میراث فرهنگی در قرن حاضر مولفه‌های موثر در تبیین ارزش همچون اصالت، هویت، یکپارچگی، بستر فرهنگی، محیطی و زمان و نوع مداخلات حفاظتی و همچنین مدل ارتباطی معیارهای تاثیرگذار در دگرگونی دیدگاه‌های ارزشی در حفاظت را معرفی می‌کند. شیوه تحقیق این پژوهش از نظر هدف بنیادی-نظری و از نظر ماهیت و روش، توصیفی-تحلیلی است.

ایرانمنش و همکاران (۱۳۹۴)، در پژوهشی با عنوان: ارزیابی پیامدهای ناشی از سیاست ثبت بنا در فهرست آثار ملی (نمونه موردی: بافت تاریخی شهرهای کرمان و بوشهر) که به شیوه مصاحبه میدانی صورت گرفته است، یکی از سیاست‌های مهم و تاثیرگذار سازمان میراث فرهنگی بر حفظ بناهای تاریخی به نام "سیاست ثبت بنا" را مورد ارزیابی قرار داده و با بررسی تاریخچه قوانین مربوط به حفاظت و ثبت آثار دو شهر تاریخی کرمان و بوشهر و با ارزیابی بناهای ثبتی، سیاست مذکور را مورد بررسی قرار داده‌اند. یافته‌های به دست

آمده نحوه عملکرد سازمان میراث فرهنگی در جذب مشارکت مردم و تامین منافع مادی و معنوی مالکین را مهمترین عامل موثر بر احیای بناهای ثبت شده معرفی می‌کند.

بیدرام و همکاران (۱۳۹۳)، در پژوهشی با عنوان: ارزیابی اثربخشی مشوق‌های محرک حفاظت از خانه‌های با ارزش تاریخی (مطالعه موردی: بناهای تاریخی شهر اصفهان) که به شیوه پیمایشی صورت گرفته، در مورد شرایط کنونی مالکان که از عاملان حفاظت هستند و از طرفی وضع مقررات حفاظتی که حقوق مالکیت آنها را محدود کرده بحث کرده‌اند. نتایج این پژوهش حاکی از آن است که با مقایسه هزینه-فرصت حفاظت و یارانه اعطایی ناشی از مصوبه ذکرشده در پژوهش در محدوده مطالعاتی، یارانه ارائه شده در مورد ۴۷ درصد از املاک تاریخی پاسخگوی هزینه فرصت-حفاظت می‌باشد و در مورد مابقی املاک با افزایش فرصت بهره‌وری زمین، اختلاف بین هزینه-فرصت حفاظت و یارانه حمایتی بیشتر می‌شود و عوارض بخشش عوارض، تعمیر و کسر پارکینگ و ارزش افزوده بر تغییر کاربری کلیه بناهای تاریخی شهر اصفهان اثربخشی لازم جهت جبران هزینه فرصت حفاظت را ندارد.

پیربابایی و همکاران (۱۳۹۲)، در پژوهشی با عنوان: علل بروز تعارض‌های اجتماعی در حفاظت از میراث معماری (مطالعه موردی: مجموعه ثبت جهانی گنبد و ارگ سلطانیه) که به شیوه پیمایش انجام یافته نشان دادند که مجموعه‌ای از علت‌ها در پدیدارشدن تنش و تعارض‌های اجتماعی در حوزه حفاظت از میراث فرهنگی معماری در این شهر موثر بوده است که از جمله مهمترین عوامل آن می‌توان به کمبود همبستگی بین اصول و مبانی میراث فرهنگی با نیازها و تقاضای مردمی و برخوردهای ناهماهنگ و دوره ای در روند اجرایی تملکات را نام برد.

موسوی (۱۳۸۳)، در پژوهشی با عنوان: نگرشی بر جرایم آثار فرهنگی -تاریخی و علل وقوع آنها عنوان کرده عوامل بی توجهی به میراث فرهنگی و تخریب آنها می‌شود را به اوضاع اقتصادی، ضعیف بودن نظام حفاظتی و قوانین و فرهنگ جامعه نسبت داد و همینطور تزاخم بین مالکیت عمومی و مالکیت خصوصی نیز از مهم ترین موضوعات در این زمینه است.

محسنی تبریزی (۱۳۷۹)، در پژوهشی با عنوان: مبانی نظری و تجربی وندالیسم: مروری بر یافته‌های یک تحقیق که با روش پیمایشی و با استفاده از پرسشنامه صورت گرفته است نتیجه می‌گیرد که وندال‌های تحت مطالعه با نوجوانان و جوانان غیر وندال متفاوت بودند.

نتایج به دست آمده از کاربرد مدل تبیینی و تحلیلی از طریق رگرسیون چند متغیره و تحلیل مسیر نیز نشان می‌دهد که میل به وندالیسم متأثر از عوامل متعددی است که در شبکه‌ای از روابط علی با یکدیگر به سر می‌برند و کل تغییرات آن از مجموعه متغیرهای علت حاصل می‌شود. در این مدل احساس بی‌هنجاری، احساس اجحاف، شرایط خانوادگی، رضایت فرد از زندگی را متأثر و متقابلاً احساس انتقام‌جویی و درنهایت گرایش به خشونت و وندالیسم را در فرد تقویت می‌کند.

نتایج تحقیق مکونن و همکاران (۲۰۲۲)، با عنوان «شیوه‌ها و چالش‌های حفاظت از میراث فرهنگی در سایت‌های میراث تاریخی و مذهبی: شواهدی از منطقه شوا شمالی، منطقه آمه‌ارا، اتیوپی»، با نمونه ۲۳۶ نفر از مقامات دولتی، کارشناسان اداره فرهنگ گردشگری، نشان داد که مدیریت صحیح، نظارت و ارزیابی، کمبود بودجه و مشارکت ذینفعان، شهرنشینی، برنامه‌های شهرک‌سازی و عملکرد کشاورزی، نگرانی ضعیف دولت و تعهد حرفه‌ای، نگرش ضعیف نسبت به میراث فرهنگی و سطح پایین نگرانی جامعه، خرابکاری و قاچاق غیرقانونی، ترویج کم فرهنگ میراث و بلایای طبیعی مانند مداخله تهاجمی، تغییرات آب و هوا از متغیرهای موثر بر حفاظت از میراث فرهنگی بوده است.

کواتکانا و همکاران (۲۰۲۱)، طی پژوهشی با عنوان «خرابکاری بناها و غفلت: نگرانی برای گردشگری میراث»، به این نتایج دست یافتند که وقوع وندالیسم در سازه‌های با ارزش تاریخی و فرهنگی در محیط‌های شهری در حد زیادی است و تخریب این سازه‌ها در نهایت چالش‌هایی را به ویژه برای گردشگری تاریخی و فرهنگی ایجاد می‌کند. همچنین، نتایج نشان داد که ساکنان از ارزش ذاتی و اقتصادی بناهای تاریخی غافل هستند. گسست بین ساکنان و بناهای تاریخی را می‌توان به تاریخ دلخراش ظلم و ستم آفریقایی جنوبی و همچنین فقدان ارتباط و ارزش احساسی نسبت داد.

سان‌نی (۲۰۲۰) در پژوهشی با عنوان «تخریب بناهای تاریخی و خطر پاکسازی تاریخ»، به این نتیجه رسید که یک بنای تاریخی که درکی از گذشته به بیننده می‌دهد و افراد می‌خواهند آن را به دلیل این که برای حال و آینده خود مضر می‌دانند (منفعت‌طلبی) از خاطرات شهروندان پاک کنند. به عقیده وی، یک بنای تاریخی را حتی زمانی که خاطرات آن، اقلیتی را با مشکل واقعی مواجه می‌کند، نمی‌توان تخریب کرد.

جینگ یو (۲۰۱۱)، در پژوهشی با عنوان: مشکلات و راه حل‌ها در حفاظت از مناطق تاریخی شهری، عنوان می‌کند که مناطق شهری تاریخی، خاطرات یک شهر هستند و منظر

کلی آنها صحنه‌های معمولی یک شهر را در یک دوره تاریخی خاص به نمایش می‌گذارد و به این نتیجه رسیده که آنها برای حفاظت دارای ارزش هستند. این مطالعه، مروری بر منشا و حفاظت از مناطق شهری تاریخی در جهان را دارد و همچنین بر اصول، روش‌ها و مشکلات فعلی در حفاظت از مناطق تاریخی شهری تحت هدایت قوانین و مقررات مربوط در چین تمرکز می‌کند و در نهایت برخی اقدامات را برای حفاظت از مناطق شهری پیشنهاد می‌دهد.

ارجان (۲۰۱۰)، در پژوهش جستجوی تعادل بین نیازهای جامعه و سیاست‌های حفاظتی در محله‌های تاریخی استانبول. مطالعات برنامه ریزی اروپایی، از ایجاد تعادل پایدار بین نیازها، سیاست‌ها و روش‌های حفاظت از آثار تاریخی و فرهنگی که بسیار پر ارزش سخن به میان آورده.

مرلین و همکاران (۱۹۸۸)، در پاریس به موضوع مشارکت مردم در بحث‌های حفاظت از میراث‌های معماری پرداخته‌اند، از قرن بیستم میلادی به رویکردهای اجتماعی در روند حفاظت از میراث‌های معماری و شهری هم در سنجش نظری و هم نظری بسیار مورد توجه قرار گرفته است.

در یک جمع‌بندی کلی می‌توان اذعان نمود که برخلاف اکثر مطالعات تجربی انجام یافته، این پژوهش بر پایه پارادایم پژوهش کیفی اجرا و داده‌های مورد نیاز آن با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند و انجام مصاحبه‌های عمیق گردآوری و در چهارچوب نظریه زمینه‌ای (Grounded Theory)، تحلیل شده است. در این راستا، در رابطه با تخریب سبابات عبیدزاکانی قزوین تاکنون پژوهش علمی صورت نگرفته است و با توجه به اینکه این پژوهش همراه با مصاحبه با طیف‌های مختلف مردم دخیل در سرنوشت این اثر همراه بوده است می‌تواند راهگشای خوبی برای تحقیقات بعدی و چاره‌جویی برای حفظ بنا و تلاش برای زدودن تعارض فرهنگی و چاره‌جویی در حفاظت از آثار تاریخی باشد. همچنین، این پژوهش بر آن است تا حفاظت از بناهای دارای اصالت و ارزش تاریخی و فرهنگی جامعه بیش از پیش از سوی عوامل ساختاری مورد توجه و تاکید قرار گیرد. از طرفی در سطح خرد نیز ساکنین محله تعلق خاطر بیشتری به محل زیست خود که پر از رنگ و بو و عناصر فرهنگی غنی است داشته باشند. پژوهش‌هایی از این دست می‌تواند افراد جامعه را با گذشته خود آشتی دهد، ارجاع به گذشته به این معنا نیست که مردم در گذشته زندگی کنند بلکه به این معنی است که افراد و فرهنگ‌های آنها توسط گذشته آنها تعریف می‌شود.

۳. مبانی نظری

توجه به جهت گیری‌های اجتماعی در حفاظت از میراث‌های معماری و شهری در گروه‌ها و مجموعه‌های بین‌المللی از سال (۱۹۳۱) میلادی در آتن مورد عنایت و توجه قرار گرفته است. در بیانیه ایکوموس (۱۹۹۸) حقوق تمامی افراد جامعه بر اساس داشتن درک بهتر از میراث فرهنگی خود، استفاده بخردانه و هوشیارانه از میراث مورد قبول همگان قرار گرفت (حبیبی و مقصودی، ۱۳۸۱: ۱۵۱). توجه به درخواست‌های ساکنین و مردم باعث فزونی هویت اجتماعی و فرهنگی آثار و بافت‌های تاریخی شهری و معماری می‌شود، بلکه راهکارهای تاثیر گذار و تجربه شده برای احیا و باززنده‌سازی هویت و خاطرات فراموش شده را نیز جامعه عمل می‌پوشاند (کبیری و همکاران، ۱۳۹۷: ۵۵). در ادامه به اهم تئوری‌های مرتبط با رفتارهای تخریب‌گرایانه و وندالیستی پرداخته شده است.

آنومی یا بی‌هنجاری (Anomy)، مفهومی است که امیل دورکیم (Emile Durkheim)، متفکر بزرگ در حوزه جامعه‌شناسی آنرا به جهانیان شناسانده است. به اعتقاد او، در زندگی روستایی که بر پایه کشاورزی استوارند، هنجارهای پابرجا و پایداری وجود دارند که سرمشق‌های رفتار یا الگوها، وظایف و انتظارات افراد جامعه را مشخص می‌سازند. آنومی به فقدان هنجار یا بی‌هنجاری گفته می‌شود که به عدم وابستگی شخص و جامعه اشاره دارد که باعث چندپاره‌شدن جامعه می‌شود. پس از دورکیم، رابرت مرتون جامعه‌شناس آمریکایی نیز بی‌هنجاری را به انحرافات اجتماعی ربط داد وی معتقد است انواع انحرافات اجتماعی، دستاورد شرایط اعتقاد به بی‌نظمی جامعه است (قنادان و همکاران، ۱۳۷۵: ۲۰۵). از نظر وی اگر برای رسیدن به اهداف مهم فرهنگی، راه‌های مناسب فراهم نباشد، فرد به ناچار منحرف می‌شود. از نظر او اقشار پایین اجتماع به احتمال زیاد نمی‌توانند از مسیرهای عادی مورد قبول جامعه به اهداف خود دست یابند به همین دلیل چاره‌ای جز انحراف باقی نمی‌ماند. او معتقد است که انحراف، ناشی از عدم ناهماهنگی و عدم توازن در جامعه است که بر پایه آن ادوات و ابزاری که برای رسیدن به هدفهای مشخص فرهنگی از آن استفاده می‌شود در تعارض است (ستوده، ۱۳۸۰: ۱۲۷).

از نظر آلبرت کوهن (Albert Cohen)، آنومی و پاشیدگی سازمان اجتماعی به یکسان در تمام قشرهای جامعه مشخص نمی‌شود. کوهن شش سرشت برای خرده فرهنگ‌های بزه کار در نظر می‌گیرد؛ شامل: گرایش غیرسودمندانه، میل به خشونت و ویرانگری، منفی‌گرایی، لذت‌جویی و خوشی‌پرستی، آزادی و تنوع در کج‌رفتاری و استقلال و انسجام

گروهی. در روند حفاظت از آثار تاریخی نقش مردم، ارزشمندی و موضع آنها به عنوان مالکان و مجاوران آثار تاریخی ملی از برجستگی بسیار زیادی برخوردار است و این عامل موثر بسیار مهمی در نگهداری از بناهای تاریخی است و می‌تواند به باقی ماندن یا تخریب فرآیند حفاظتی منجر گردد. ادوین ساترلند (Edwin Sutherland)، بر این اعتقاد است که انحراف تحت تاثیر نگرش‌های یاد گرفته شده بوجود می‌آید. وی بیان می‌دارد که افراد به این علت رفتار بد از خود نشان میدهند که ارتباطات انحرافی بیشتری نسبت به ارتباطات غیرانحرافی دارند. هنگامی که فردی وارد گروهی می‌شود، در معرض ارزش‌ها و هنجارهای آنها قرار می‌گیرد که برخی مطلوب و برخی دیگر نامطلوب است. اگر فرد ارزش‌های مطلوبی را نسبت به بزهکاری فرا بگیرد احتمال اینکه در آینده منحرف شود بیشتر خواهد بود. البته به نظر ساترلند، رفتار انحرافی همانند سایر رفتارهای اجتماعی از طریق پیوستگی و ارتباط با دیگران، انگیزه‌ها و گرایش‌ها و ارزش‌های انحرافی فراگرفته می‌شود (پرت واین و ساترلند، ۱۳۸۶: ۶۴). از نظر ساترلند کسانی مرتکب رفتار بی‌راهه می‌شوند که بیشتر با بزه کاران و خطاکاران حشر و نشر و نشست و برخاست دارند. به بیان دیگر، این گونه رفتارها از طریق معاشرت با دوستان ناباب یاد گرفته می‌شود. بخش اصلی یادگیری کجروی در اثر ارتباط صمیمی درون گروهی انجام می‌گیرد و در روند این یادگیری، تکنیکی‌های انجام جرم آموخته می‌شود و برای فرد الگوی رفتار انحرافی مهم‌تر و ارزشمندتر از الگوی قانونی تلقی می‌شود. به بیان دیگر، «رفتار انحرافی همانند سایر رفتارهای اجتماعی، از طریق ارتباط با منحرفان آموخته شده و منشا ارثی و روان‌شناختی نداشته، بلکه شخص کاملاً آنها از دیگران فرا می‌گیرد (رابرتسون، ۱۳۷۴: ۱۷۰). نظریه کنترل اجتماعی نیز بر این نکته معطوف است که میزان پایبندی فرد به جامعه، عامل تعیین‌کننده در رفتارهای انحرافی می‌باشد. تراوس هیرشی (T. Hirshi) (Travis Hershey)، علت هم‌آهنگی و یکنواخت شدن افراد با هنجارهای اجتماعی را پیوند اجتماعی آنها دانسته است. به نظر وی رابطه و اتصال میان فرد و جامعه مهم‌ترین علت هم‌آهنگی و عامل اصلی کنترل رفتارهای فردی است و ضعف این پیوستگی و پیوند علت اصلی کجرفتاری است. به عبارت دیگر، میزان پایبندی فرد به جامعه، عامل تعیین‌کننده در کجروی افراد است. افرادی که تعهد و ارتباطات محکمی با مکانیسم‌های جامعه‌پذیری دارند، کمتر درگیر رفتار بزه کارانه می‌شوند. بنابراین هنگامی که تعهد فرد به جامعه ضعیف باشد یا از بین برود، کجروی بوجود می‌آید (عباسی، ۱۳۸۷: ۱۱). طبق نظر هیرشی، علت اصلی وندالیسم ریشه در ضعف یا گسستگی تعلق فرد به خانواده و

جامعه، ضعف در همبستگی در گروه‌ها و نهادهای اجتماعی و تضعیف هنجارها، ارزش‌ها و باورهای جامعه دارد (معینی و همکاران، ۱۳۹۹: ۹۳). در واقع تعلق خاطر و دلبستگی به مکان و تاثیر احساسی مکان بر روی افراد، مرکز استدلال حس تعلق مکان است. شناخت اصول اثر گذار در حس تعلق مکان می‌تواند به عنوان عامل شناخت مخاطب از مکان و فضا و معنا باشد و این حس تعلق مکان نقش بسیار مهمی در انگیزه مراقبت و محافظت از مکانی را دارد. نهایتاً، به وجود آوردن زمینه‌های مناسب برای ایجاد مشارکت و همیاری باعث تکوین حس تعلق مکان در ساکنین محله‌ها و بافت‌ها می‌شود و از رفتارهای وندالیسمی جلوگیری می‌کند (چمپیون، ۲۰۲۰: ۱۵۰).

۴. روش پژوهش

رویکرد پژوهش حاضر کیفی بوده و روش پژوهش تئوری داده بنیاد است. ابزار گردآوری اطلاعات مصاحبه می‌باشد. جامعه آماری شامل خبرگان متخصص در حوزه میراث فرهنگی، مرمت‌گران، اساتید دانشگاه و چندتن از همسایه‌های ساباط عیید زاکانی بوده است. شیوه نمونه‌گیری در این پژوهش غیرتصادفی از نوع هدفمند می‌باشد. حجم نمونه نیز بر اساس قاعده اشباع، تعیین و نهایی شده است. بدین صورت که با تکرار مفاهیم و گفتارها و با انجام ۱۷ مصاحبه و رسیدن به اشباع نظری، کار جمع‌آوری داده‌ها و تجزیه و تحلیل داده‌ها پایان یافت. اطلاعات حاصل از مصاحبه با مشارکت کنندگان با استفاده از مدل اشتراوس و کوربین (Strauss and Corbin)، در سه مرحله کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

۵. یافته‌های پژوهش

در این پژوهش داده‌های حاصل از اجرای مصاحبه نیمه ساختاریافته به صورت کدگذاری باز مورد تحلیل قرار گرفت. در مرحله کدگذاری باز، ابتدا به استخراج تعداد زیادی مفهوم اولیه پرداخته شد که با بررسی و مطالعه انجام شده و براساس مشابهِت‌ها و اشتراکات مفهومی بین کدهای باز، مفاهیم مشخص شد. مفاهیم براساس تشابه شان طبقه بندی شدند. پس از فرایند کدگذاری باز، یافته‌های پژوهش در قالب الگوی کدگذاری محوری که شامل شرایط علی، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها است، ارائه شده است.

۱.۵ شرایط علی

از دیدگاه کوربین و استراوس، شرایط بیان‌کننده مجموعه‌ای از اتفاق‌ها و وقایعی که جایگاه و دشواری‌های مربوط به یک پدیده را خلق می‌کنند. شرایط علی یا سبب ساز به آن گروه از اتفاق‌ها و حوادثی گفته می‌شود که عامل تخریب سبابط عبید زاکانی قزوین شده است. در ادامه مقولات مربوط به شرایط علی تخریب سبابط عبید زاکانی قزوین توضیح داده شده است.

کژکارکردی سازمانی

سازمانهای مختلف سالهای سال است بجای ایفای نقش‌های واقعی و اصیل خود در نقشهای نمایشی و مصنوعی در عرصه‌های گوناگون ظاهر شده‌اند. با دریافت داده‌ها و پالایش مصاحبه‌ها به رفتارهای عجیب سازمانها پی برده شد. تعارض همیشگی که بین سازمان میراث فرهنگی و شهرداری از بدو بوجود آمدن وجود دارد. مصاحبه‌شونده‌ای عنوان کرد: «شهرداری از دولت پول نمیگیرند و خود کفا و مستقل هستند که زائیده یک مصوبه در ابتدای دهه شصت شمسی در مجلس شورای اسلامی باعث شده که شهرداری‌ها برای به دست آوردن درآمد بیشتر روی به تخریب مستقیم و غیر مستقیم بیاورند. دستگاه میراث فرهنگی و شهرداری در مقابل هم قرار گرفتند و این موضوع مربوط به دوره اخیر نیست از مجلس مشروطه از موقعی که قانون بلدیة شکل گرفته، اداره باستان‌شناسی تو وزارتخانه علوم شکل گرفته، این تعارض هم شکل گرفته، تعارض رو در قوانینمون داریم. پس پرسنل و کارشناسان و مدیران این دستگاه‌ها در مقابل هم قرار گرفتند».

افول سرمایه‌های اجتماعی

پژوهشگران حوزه علوم اجتماعی در بررسی‌های مختلف به این نتیجه رسیده‌اند که افول سرمایه‌های اجتماعی واقعه‌ای پرشمول است و اغلب کشورهای دنیا با آن درگیرند. در پژوهش پیش رو با هدف شناخت عوامل بوجود آورنده افول سرمایه‌های اجتماعی به واکاوی داده‌ها و یافته‌ها پرداخته شد. در این بخش میتوان به عواملی مانند عدم تعامل با جامعه محلی، عدم مشارکت‌پذیری مردم، تقابل با جامعه محلی، عدم تعامل سازمان میراث فرهنگی با جامعه محلی و همینطور عدم تعامل سازمان میراث فرهنگی با سازمانهای مردم‌نهاد اشاره کرد. مصاحبه‌شونده‌ای پیرو بحث افول سرمایه‌های اجتماعی اینگونه بیان کرد:

«نمی‌شود فعالیتی را در حوزه فرهنگی، گردشگری، میراثی و... در محله انجام دهیم بدون اینکه ارتباطی با جامعه محلی ایجاد نکنیم، اگر ارتباط موثری برقرار میشد ذهنیت آنها اصلاح میشد و تلاش میشد امکان جدیدی برای ساکنین ایجاد شود».

فساد سازمانی

فساد سازمانی لغتی است که تقریباً برای تمام افراد قابل درک است. سواستفاده از قدرت عمومی برای استفاده شخصی می‌باشد. فساد سازمانی باعث به وجود آمدن بحرانهای بسیاری در جامعه می‌شود و در حال حاضر این موضوع از مشکلات اساسی و بنیادی در بین کشورهای دنیا محسوب می‌شود. فساد اداری از جمله عارضه‌های سازمانی می‌باشد که منوال پیشرفت کشورها را به صورت قابل ملاحظه‌ای بغرنج میکند. درخواستهای منفعت طلبانه، ساخت و ساز سرمایه‌گذاری مطمئن، منفعت طلبی دارندگان بناهای تاریخی، رانت و رانت خواری از مفاهیم دست یافته این مقوله هستند.

آنومی سازمانی

آنومی یا بی‌هنجاری یا بی‌هنجاری یا به عقیده برخی از پژوهشگران آنرا به معنای تعارض هنجارها معنی کرده‌اند. آنومی سازمانی موقعیتی در مجموعه کارمندان است که قاعده و هنجارها از میان رفته و سیستم اعتباری و ارزشی سازمان با آشفتگی عمیقی روبه‌رو می‌شود. کم‌توانی اجباری سازمان میراث فرهنگی، منفعل بودن سازمان میراث فرهنگی، تعلل سازمان در اجرای وظایف، عدم اطلاع‌رسانی از عواقب تخریب توسط سازمان میراث فرهنگی، میراث فرهنگی سازمانی بی‌کفایت از نمونه مفاهیمی هستند که مقوله مورد گفتگو از آن نشئت گرفته است. در این راستا، نورانی می‌گوید: «همسایه‌ها به ما گفتن که شخصی که از سمت شهرداری اوامده به ما گفته که شما سبابات رو خراب کنید، میراث فرهنگی کاری نمیتونه بکنه». «نمیشه شهرداری بیاد کد بده تراکم دو رو سه بسازی و در نهایت جریمه شو میدی. اگر جلوی این کانالها گرفته بشه، ساکن بافت متوجه آینده بنای خود خواهد شد».

۲.۵ شرایط مداخله‌گر

منظور از شرایط مداخله‌گر، راهبردهای کنش و واکنش است که به پدیده مرتبط است. این شرایط می‌تواند محدودکننده یا آسان‌کننده وقایعی باشند که در درون زمینه واقع هستند (عمید، ۱۳۹۵، ۸۵). در ادامه مقولات مداخله‌گر مورد بررسی قرار گرفته است.

مصرف گرایی

مصرف گرایی یکی از پدیده‌هایی است که پس از انقلاب صنعتی رونق چشمگیری داشت. تغییر سبک زندگی به ماشینی و تبع آن ماشینی شدن بر تمام ارکان موجود بر جامعه اثر گزارده است سبک ، روش و منش زندگی دنیای امروز بسیار دور از گذشته است شباهتی بین امروز و سبک معماری ، سبک زندگی و ارتباطات و خانواده های امروزی با آن زمان وجود ندارد. مصاحبه شونده ای معتقد است: « در صد سال گذشته، بهانه‌ای به نام اجرای پروژه‌های توسعه‌محور و مدرنیته که من به آن نووارگی می‌گویم که به طور معمول نهادهای عمومی و دولتی گردانده‌اش هستند و متأسفانه بسیاری از آثار ما رو به طور کامل به این بهانه نابود کردن». « اجرای پروژه‌های نوسازی شهری در بافت‌های تاریخی، اجرای پروژه‌های سده سازی در محوطه‌های ارزشمند شناخته شده یا واجد ارزش باستانی و پروژه‌های راهسازی حتی باعث شدند که بسیاری از آثار ما بطور کامل از بین برود مثل مهمانخانه شاهی قزوین».

ضعف مدیریت نهادی

مدیریت به معنای انجام دادن، به انجام رساندن و مسئولیت چیزی را پذیرفتن است. ضعف در مدیریت از جایی شکل می‌گیرد که مدیران نهادها از بازتاب رفتارهای خود غافل می‌شوند. اغلب اشتباهات خود را در نظر نمی‌گیرند، در حالی که یکی از ارکان اصلی مدیریت، رعایت اصول اخلاقی در سازمان است. مدیریت باید به دانش چگونگی رشد و پیشرفت مجهز باشد، همچنین باید شناخت مطلوبی از موانع و محدود کننده های رشد و تغییر داشته باشد. از مفاهیم اساسی این مقوله مصلحت سنجی مدیران ، عدم ورود مدیران در معاملات سیاسی ، نداشتن نگاه میراثی مدیران، دغدغه مند نبودن مدیران می‌باشد. حضرتی عنوان کرد: «در دوره مدیریتی بنده این تجربه بارها پیش آمد که اگر در مقابل پروژه‌ای می‌ایستادم آن را به عنوان یک تهدید مطرح می‌کردند که اگر موافقت نکنید مردم

اعتراض می‌کنند و خیابان را می‌بندند. برخی از کسانی که مسئولیت‌های اجرایی در استان داشته‌اند، با هماهنگی‌های لازم، تخریب بافت تاریخی را با مسائل امنیتی گره می‌زنند. به هیچ عنوان سازمانها وارد معاملات سیاسی مدیریتی نشن، کسانی که این مسئولیت‌ها را عهده دار هستند باید در مقابل تخریبها ایستادگی کنند من در مورد تخریب خانه عبدالوهاب دارالشفایی در جوار سه اثر تاریخی ثبت شده سعدالسلطنه، مسجدالنبی و کاروانسرای وزیر ناگزیر شدم جلوی بولدوزر بخوابم و مانع این کار بشوم اما متأسفانه بعد از احضار من و در عدم حضور بنده این اتفاق ناشایست افتاد و مجموعه خانه‌های تاریخی متعلق به حاج عبدالوهاب از بین رفت، آب انبارهای ارزشمند خانگی آن، حمام‌ها و اتاق‌ها و بناهایی که خب بخشی از تاریخ و فرهنگ این شهر رو نمایندگی میکرد. شما ببینید مدیرانی برای سازمان میراث فرهنگی منتسب میشن که هیچ گونه نگاه میراثی ندارند حتی در کارنامه خود تخریب آثار تاریخی رو دارند».

۳.۵ شرایط زمینه‌ای

زمینه مجموعه‌ای از خصوصیات خاص، شرایط خاص مرتبط با پدیده است (عمید، ۱۳۹۵، ۹۲). در واقع زمینه مانند زمین کشاورزی می‌ماند که پدیده مانند گندم در آن رشد می‌کند. این زمینه است که باعث رنگ یافتن پدیده‌ها می‌شود. این خصوصیات شامل مکان، حوادث، زمان، وقایع و ... می‌باشد.

ناکارآمدی کنترل رسمی

از مقولات زمینه‌ای این پژوهش ناکارآمدی کنترل رسمی می‌باشد. شکاف میان برنامه و اجرا، کارشناسی و سیاست‌گذاری، دانشگاه و سیستم اجرایی و همچنین کارشناس و سیاست‌مدار از مهم‌ترین عوامل ضعف و ناکارآمدی‌های ساختاری است. قوانین کهنه، صریح نبودن قوانین، بازدارنده نبودن قوانین و اجرای ضعیف آنها، ناکارآمدی قوانین، نداشتن نیروی متخصص در اجرای قوانین، نبود نیروی متبهر و قوانین ضعیف بر ناکارآمدی کنترل رسمی دلالت دارد. مصاحبه‌شونده‌ای گفت: «زمانی که سالهای سال با همان قانون وضع شده ۱۳۰۹ در حفظ آثار ملی آن هم نه به صورت کامل بسنده شد می‌بینیم آسیبه‌های بسیاری تا همین امروز به آثار تاریخی ما وارد می‌شود». سلیمانی عنوان کرد:

«قانون در مقابل تخریب آثار بازدارنده نیست و خیلی‌ها می‌پذیرند مبلغی جریمه بپردازند تا مثلاً خانه تاریخی خود را تخریب کنند و برج سازی کنند».

فقر فرهنگی

در بررسی پیش رو نمی‌شود و نمی‌بایست عملکرد سازمان میراث فرهنگی را به طور منفرد و جدا از ساختار کلان نظام آموزشی سایر سازمانها مورد بررسی قرار داد. این مقوله حاصل جملات و یا پاراگراف‌هایی است که مصاحبه‌شوندگان پیرامون بحث عدم آموزش در بین سازمان‌های مختلف ابراز کرده‌اند. « آگاه کردن مردم در درجه اول اهمیت است و باید از پایه در مدارس به کودکان آموزش داد. اثر تاریخی چیست و چه فایده‌هایی برای جامعه و مردم دارد. چه کمکی می‌تونه به اقتصاد خانواده بکنه، کشورهای دیگه چگونه با بنای تاریخی‌شون امورات زندگی‌شون رو می‌گذرونن». آموزش در هر سازمانی باید اتفاق بیفتند حتی آموزش به کارکنان باید نگاه میراثی در بین سازمان‌ها اتفاق بیفته. « شهرداری در امر آموزش در سطح جامعه بسیار می‌تواند کمک‌کننده باشد. البته شهرداری‌ها کلاً با آشناکردن مردم با میراث فرهنگی و بافتهای تاریخی گریزانند».

عدم تعلق خاطر

با دقت در مطالب بیان شده توسط مصاحبه‌شوندگان، محرز شد زمانیکه تعلق خاطر در بین ساکنین بافت تاریخی وجود نداشته باشد، آمار تخریب آثار به شدت بالا می‌رود. تعلق خاطر چه در سطح محل و چه در سطح ملی باعث حفظ آثار و خاطرات تاریخی یک کشور می‌شود. در بین داده‌ها عبارت‌های زیادی به دست آمد که نشانگر وجود چنین بینشی در بین پژوهشگران است. «زمانیکه ارزش زمین در بافت تاریخی ارزان شود دیگر متمولین، ساکن در این بافتها و خریدار این خانه‌ها نمیشوند. کم کم قشر ضعیف و مهاجرین وارد بافت میشوند که هیچ تعلق خاطری به بافت ندارند». همسایه سابط هنگام خرید خانه در دهه ۶۰ با دیدن طرح تفضیلی این منطقه با این فکر که سابط خراب خواهد شد خانه را خریداری کرده است. معلوم است که فقط خود آقای کسمایی و خانواده او اینجا خاطراتی دارند و جای قدمهای مادر، پدر، مادر بزرگ و پدر بزرگ را در سابط به یاد دارند. ساکنین جدید هیچ تعلق خاطری به این سابط ندارد و فقط به فکر رفاه خود است».

۴.۵ راهبردها

راهبرد یا استراتژی به معنی تعیین اهداف و طرح نمودن برنامه‌ای برای رسیدن به آنهاست. راهبرد، طرح درازمدتی است برای رسیدن به یک هدف بلندمدت مشخص، طراحی و تبیین می‌شود. می‌توان با مراجعه به اسناد بالادستی، گزارش‌ها، گفته‌های مدیران سازمانها و... به راهبردها دست یافت و احتیاج به بررسی عمیقی نیست. در این بخش مقولات مربوط به بخش راهبردها معرفی و مورد بحث قرار گرفته است.

هویت تاریخی پایدار

در عصر کنونی، شهرها متأثر از مدرنیته شدن و توسعه، دستخوش چالش‌ها و بحرانهای متعددی شدند، که حاصل پاک شدن هویت تاریخی مردم است. در حال حاضر سعی بر آن است که توسعه پایدار در تمام زمینه‌ها در جامعه و زندگی مردم جلوه پیدا کند. مفاهیمی مانند تغییر کاربری بنا با حفظ اصالت به منظور احیای آن و استفاده از ظرفیت‌های موجود در بافت تاریخی از یافته‌های پژوهش استخراج شد. احسانی عنوان کرد: «در بحث تغییر کاربری، هر کاربری نمیتواند در مورد هر بنایی اعمال شود، نمی‌شود رستوران را به حمام و حمام را به رستوران تبدیل کرد. کاربری مناسب با بناهای تاریخی مهم است». «ایجاد اشتغال در کنار بنای تاریخی که ساکنین می‌توانستند از این موقعیت استفاده کنند».

افزایش آگاهی

افزایش آگاهی فرایندی است که به دنبال اطلاع‌رسانی و آموزش افراد در مورد یک موضوع یا مشکل با هدف تاثیرگذاری بر بینش‌ها، رفتارهای آنها برای دست پیدا کردن به هدف خاص تعریف شده است. دهخدا می‌گوید: «بهترین کار، دادن آگاهی کافی در مورد ارزش‌های تاریخی و کاربری‌های هماهنگ با هویتشان است. جامعه محلی، از گردشگری و از بین رفتن آرامش محله می‌ترسند». «بیشتر تخریب‌کنندگان آثار و محوطه‌های تاریخی نسبت به ارزش آثار آگاهی ندارند». «آگاهی دادن به مردم بسیار مهم است و چه بسا فقط با آگاهی دادن در سطح جامعه، چه در میان مردم و چه کارشناسان و مدیران به نود درصد مشکلات فائق آییم». «مهمترین کار، آگاهی بخشی نسبت به اهمیت و ارزش بناهای تاریخی و تمدنی است». مراقی عنوان کرد: «مسئله کاملاً فرهنگی-اجتماعی است و البته ریشه‌دار. یک برنامه مدون بلندمدت آموزشی نیاز است تا این مسئله کمی

تسهیل شود آنهم به همت مدیریت کلان شهری و درگیر شدن همه نهادها و ارگان‌ها. » آگاه‌سازی و فرهنگ سازی در بین مردم. چون همین مردم هستند که مسئول می‌شوند و اینکه اگر مردم نخواهند اتفاقاتی از این دست نخواهد افتاد.

نوگرایی کاذب

نوگرایی یا مدرنیسم که از آن به عنوان نوین گرایی یا تجدد گرایی هم یاد می‌شود، از دوره رنسانس که آغاز دوره مدرن محسوب می‌شود سنت نقد می‌شود، انقلاب‌های علمی و صنعتی در غرب رخ می‌دهد. در ایران، دوره قاجاریه بود که این دوره آغاز شد. طحان در این باره گفت: « معماران دوره پهلوی هر المان و عنصر مربوط به گذشته ایران را نشانه عقب ماندگی دیده و کسانی که به اروپا رفتند اعم از دانشجویان، سفیران، متولین و ... صرفاً معماری اروپا را به ایران آوردند و معماری ایران را در این دوره متوقف کردند. » افرادی که معماری اروپایی را می‌پسندند، در بین مردم، شهرداری و سایر ارگانها هستند و به افراد جامعه اینگونه القا می‌کنند که این خوب است و هرچه متعلق به گذشته است فرسوده و بی ارزش هست. همین می‌شود که در کشورهای اروپایی، بخش تاریخی گرانترین قسمت شهر است زیرا مردم و گردشگر علاقه دارند قسمت تاریخی را ببینند و برای مردم ساکن بافت دارای سود است ولی بافت را در کشور ما بافتی فرسوده می‌بینند و دیگر بناهای خبره تبدیل به شاگرد معمارها شده و هنر آنها هیچ انگاشته شد. خطیبی عنوان کرد: « با ورود ماشین در محله‌های ما، هر محله‌ای که ماشین نمیتوانست داخلش برود تخریب شدن و بحث خیابان‌کشی‌های مدرن اتفاق افتاد و محلات‌ها دستخوش تغییر و تحول شدید شد. » بعد از گذشت صدسال هنوز می‌بینید دغدغه ساکنان محل این است که ماشین را نمیتوانیم تا جلوی در خانه مان بیاوریم.

حمایت اجتماعی ابزاری

مقوله حمایت اجتماعی ابزاری از بین مفاهیم شکل گرفته از دل مصاحبه‌ها پدید آمده است، که میتوان به ارائه تسهیلات به همجواران بناهای تاریخی، اخذ حمایت ارگانها و معافیت‌های مختلف برای مجاوران بناهای تاریخی اشاره کرد. یکی از مصاحبه‌شوندگان عنوان کرد: «نظر شخصی من به پیشگیری بهتر از درمانه و اینکه اطلاع‌رسانی کنیم به مردم آموزش بدیم به بچه‌ها از سن کم آموزش بدیم که چی کار باید بکنن چه جوری برخورد

کنن با فرهنگ و تاریخ کشورشون، در کشورهای دیگه به بناهای تاریخی‌شون تسهیلاتی داده میشه ولی توی کشور ما این تسهیلات برای ثبت داده نمی‌شه واقعیتی هستش، وام می‌دیم ولی از هر ده درخواست کننده شاید یک وام کم بهره و تسهیلات بلاعوض خیلی محدوده ولی در کشورهای موفق اینقدر بسته های حمایتی داده میشه که نوجوان میبینه در کنار یک بنای تاریخی که زندگی میکنه بهشون وام دادن و تونستیم به خونمون برسیم، ما این حمایت ها رو نداریم».

توسعه پایدار محلی

مقوله توسعه پایدار محلی از واکاوی مصاحبه های متخصصان و دغدغه مندان حاصل شد، که توجه به مزایای زندگی در کنار آثار تاریخی، شناخت محدودیتها و مزیتها همجواری با بناهای تاریخی، استفاده از ظرفیت هاو ایجاد اشتغال به خاطر همجواری با سبابط را شامل می شود. احسانی در این باره پاسخ داد: « وقتی افراد در کوچه های باریک زندگی می کنند و امکاناتشون محدوده، ماشینهایشان جلوی در خانه هایشان نیامد و ... به جاش یک سری فرصتهایی داده شود ». به نظر دهخدا نیا « خیابان عبید زاکانی از بهترین مکانهای گردشگریه و اگر گردشگری رونق بگیره میدونید چقدر می تونه آورده داشته باشه، محصولاتی بفروشن، اقامتگاه ایجاد کنن، برای بچه هاشون شغل ایجاد کنن، خلال پسته که از محصولات قزوینه تولید کنند».

۵.۵ پیامدها

پیامد در لغت به معنای بازتاب، نتیجه و عکس العمل است. چیزی که باعث بوجود آمدن چیز دیگری شود و باعث بوجود آمدن آنچیز دیگر است. پیامدهای بازتاب فعل و انفعال (کنش و واکنش) هستند (رامین عمید، ۱۳۹۵، ۱۰۰). در ادامه مقاولات پیامدی ارائه و بررسی شده است.

کاهش امنیت اجتماعی

این مقوله از دل مفاهیمی نظیر احساس ناامنی، ترس از جرم و ضعف مکانیسم های کنترل بر آمده است. یکی از مصاحبه شوندگان این موضوع را عنوان کرد: ((حدود صد سال از عمر این سبابط میگذشت اما در طول این سالها هیچ اتفاق غیر طبیعی ناشی از عامل انسانی پیش

نیامد علی‌رغم اینکه وجود این ساباط به طور طبیعی محدودیتهایی را برای ساکنان ایجاد کرده بود ولی هیچ اقدامی برای تخریب وجود نداشت ولی با ثبت اثر احساس ناامنی و ترس از محدودیت‌های اثر باعث شد که ساکنان دست به تخریب بزنند)). مصاحبه شونده دیگری گفت: ((بعضی از افراد جامعه قانون را ساده گرفته اند یا تصور اشتباه از قوانین دارند مثلاً پیش خودش میگوید قانون کجا اجرا شده که اینجا اجرا بشه و جرات میکنند دست به کارهای اینچنینی بزنند)). نظر یکی دیگر از مصاحبه کنندگان این بود که: ((سازمان میراث فرهنگی نمیتواند از دستگاه دیگری شکایت کند. یک سیستم وقتی ضعیف میشود از همه سو به آن حمله میشود)). مصاحبه شونده ای گفت: ((وقتی اثری ثبت میشود و تهدیدهایی نسبت به آن اثر وجود دارد میراث فرهنگی موظف است و باید نسبت به حفظ آن آثار تلاش کند حتی یک دوربین مدار بسته در آنجا نصب نشد پس تخریب گران دست به تخریب گسترده تری زدند)).

بی‌سازمانی فرهنگی

بی‌ثباتی سکونت، ناهمگونی فرهنگی اجتماعی و بی‌تفاوتی اجتماعی آن دسته از مفاهیم استخراج شده است که از دل مصاحبه‌ها پدید آمد. از نظر مصاحبه شونده ای: ((زمانیکه ساکنین اصلی بافتهای تاریخی محله خود را ترک میکنند ساکن جدید هیچ تعلق خاطری به این مکان ندارد فقط در صدد ساختن خانه دلخواه خود است)). مصاحبه شونده ای که مستقیم با آقای کسمایی صاحب خانه کسمایی در ارتباط بود گفت: ((آقای کسمایی گفت این خونه حیفه دلم نیومد به کسی بفروشم که خرابش کنه)). یکی از همسایه‌ها در حین مصاحبه عنوان کرد: ((من وقتی سال شصت و هفت میخواستم این خونه رو بخرم در طرح تفصیلی شهرداری اومده بود که این ساباط خراب میشه برای همین من خریدمش، هی به آقای کسمایی گفتم بیا اینو خراب کن هی امروز و فردا کرد تا یه دفعه فروخت به اینا)).

بحران امنیت رفتاری

محقق از دل داده‌های بدست آمده به مفاهیم پنجره‌های شکسته، ظهور آسیب‌های اجتماعی و فضای بی‌دفاع شهری دست یافت که مقوله بحران امنیت رفتاری را ایجاد کرد. یکی از مصاحبه‌شوندگان که در راس رسیدگی به این موضوع بود گفت: ((مردم اینجا دو تا موضوع رو خیلی جدی داشتند، یک موضوعشون امنیت بود، خوب کنج بهوجود آمده

و کنج باعث آلودگی های مختلف و عدم ایجاد امنیت برای ساکنین به وجود میاره)). یکی دیگه از همسایه ها گفت: ((شما فقط برای یک لحظه اینجا رو میبینید، خوشتون میاد ما اینجا اذیت میشیم، معتادا میان اینجا ما زن و دخترومون از اینجا رد میشن، شهرداری به اینجا نور نمیده، اینجا رو تمیز نمیکنن اینجا تاریکه اینجا کارای خلاف شرع انجام میدن، آب بارون اینجا جمع میشه، سقف داره میریزه)).

۶.۵ پدیده مرکزی

منظور از پدیده مرکزی، رخدادها و حقایقی هستند که مجموعه ای از اعمال خواه خوب یا بد به آن مربوط است (عمید، ۱۳۹۵، ۷۵). پدیده مرکزی این پژوهش با تجزیه و تحلیل یافته‌ها و با مطالعه دقیق اظهارات بیان شده، وندالیسم تاریخی نام گرفت.

وندالیسم تاریخی

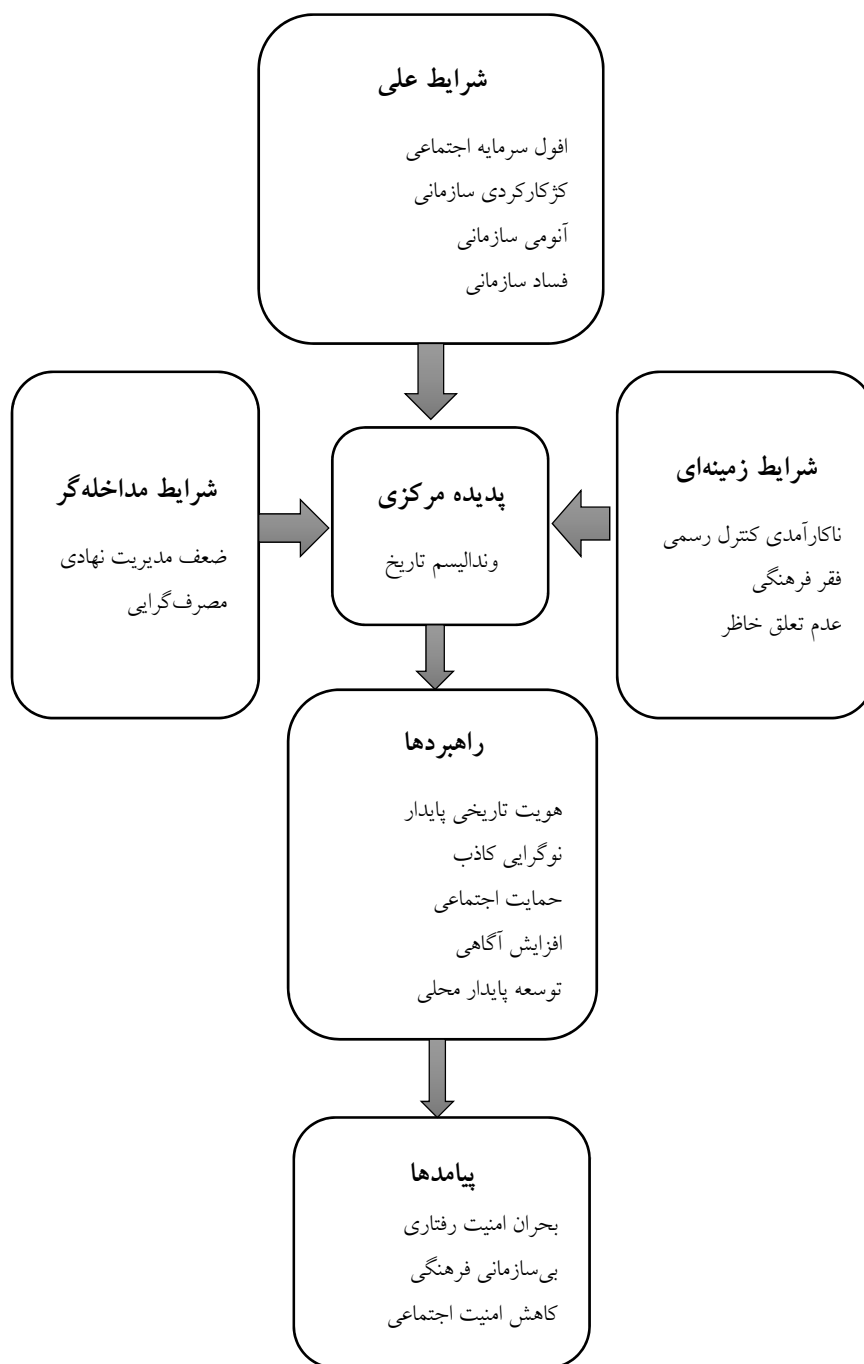
در مطالعات آسیب‌شناسانه، عوامل انسانی آسیب‌رسان از مهمترین عوامل تخریب آثار تاریخی فرهنگی بوده که از آن تحت عنوان وندالیسم یاد میکنند. به فردی که این کار را انجام میدهد وندال می گویند. وندالیسم پدیده ای بیمارگونه است که در محیطهای شهری اتفاق افتاده و سبب تخریب و چهره زشت آثار می شود. وندالیسم از لغت وندال مشتق شده و به معنای ضدیت با صنعت و آثار تاریخی و وحشیگری است (قاسمی و دیگران، ۱۳۸۸، ۳۹). وندالیسم کینه‌جویانه به قصد انتقام یا تلافی صورت میگیرد و وندالیسم آگاهانه برای رسیدن به هدف خاص که در نمونه موردی پژوهش آشکار بود. احسانی اظهار کرد: «در مورد رفتار تخریبگرایانه همسایه ها چون آنها به خواسته های خود نرسیدند، زیرا انتظار داشتند سبابات تخریب شود، زیرا در دهه شصت موقع خرید خانه در طرح تفصیلی شهرداری آمده بود که سبابات خراب خواهد شد. حال با فروش خانه کسمایی و خرید توسط ما و ثبت ملی سبابات در فهرست آثار ملی دیگر امیدشان ناامید شد و دست به تخریب زدند».

۷.۵ کدگذاری انتخابی

در مرحله کدگذاری انتخابی، نظریه پرداز گرند تئوری (داده بنیاد)، یک دیدگاه و نظریه از رابطه‌های مابین مقوله‌های به دست آمده در مدل کدگذاری محوری ثبت می کند. در یک

واکاوی زمینه‌ها و پیامدهای تخریب آثار تاریخی ... (رویا غفوری و دیگران) ۲۹۵

رویه حقیقی، این دیدگاه، توضیحی ذهنی برای سیر و روندی که در پژوهش مورد مطالعه و بررسی است عرضه می‌کند. فرایند پیوسته‌سازی و بهینه‌سازی نظریه در این کدگذاری به وسیله شیوه‌هایی مانند پیرنگ یا خط داستان که مقوله‌های مختلف را به هم مربوط می‌کند و روند طبقه‌بندی به روش نوشتن یادداشت‌های شخصی در مورد ایده‌های علمی و نظری است. در یک خط داستان، محقق جستجو می‌کند که چگونه عوامل ویژه‌ای بر پدیده‌ها اثر می‌گذارند و باعث استفاده از راهبردهای ویژه می‌شوند (رامین عمید، ۱۳۹۵، ۱۰۵). به بیانی دیگر، در این کدگذاری یافته‌هایی را که در مراحل کدگذاری‌هایی که تاکنون انجام شده، مقوله محوری را برگزیده می‌شود و به روشی سازمان‌یافته به مقوله‌های دیگر مرتبط می‌شود و رابطه‌های بدست آمده ثابت می‌گردد. یکی از هدف‌های پژوهش پیش رو دست یافتن به یک مدل پارادایمی زمینه‌ها و پیامدهای تخریب‌در سبابط عبید زاکانی قزوین است. در این بخش می‌توان رابطه‌ها و نسبت‌های بین مقولات را با یکدیگر براساس مدل پارادایمی اشتراوس و کوربین به صورت زیر تدوین نمود:

مدل پارادایمی واکاوی زمینه‌ها و پیامدهای تخریب سبایط عبید زاکانی

۶. بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف واکاوی زمینه‌ها و پیامدهای تخریب سابات عیید زاکانی قزوین با کاربرد نظریه داده بنیاد مبتنی بر مدل اشتراوس و کوربین انجام شده است. در این بخش، سعی شده است تا با بکارگیری از برآیند و نتایج کدگذاری انتخابی و خط داستان، دستاورد پژوهش درباره واکاوی زمینه‌ها و پیامدهای تخریب سابات عیید زاکانی در یک الگوی پارادایمی هویدا و بیان شود.

شرایط علی اثرگذار بر رفتارهای تخریب‌گرایانه (وندالیسم تاریخی): شرایط علی عواملی هستند که باعث به وجود آمدن یا پیشرفت پدیده‌ها شده‌اند. با در نظرگیری نتایج پژوهش، آشکار شد که افول سرمایه اجتماعی، کج کارکردی، آنومی و فساد سازمانی از عوامل بوجود آورنده پدیده پژوهش هستند. یکی از مشکلات اصلی و شرایط علی به طور ناباورانه‌ای مربوط به سازمان شهرداری است. تمام مصاحبه شوندگان هم‌آواز به مقوله «مشکل اصلی از شهرداری است» پرداختند. اعمال محرز شده که توسط شهرداری انجام گرفته مانند کد دادن کارشناسان شهرداری به همسایگان سابات و تشویق برای تخریب عامل محدودکننده که سابات بود و همکاری نکردن این سازمان با سازمان میراث فرهنگی در حفظ بنای ثبت شده، جانداختن واژه بافتهای فرسوده به جای بافتهای تاریخی برای تخریب راحت این بافتهای برای اجرای پروژه‌های توسعه محور و سودآور خودشان که نشان‌دهنده گسست و دشمنی دیرینه بین شهرداری و سازمان میراث فرهنگی است. عدم تسهیلگری و عدم تعامل با جامعه محلی از دیگر شرایط علی تاثیرگذار بر روی پدیده مورد نظر هستند. باید ساختاری باشد که تسهیلگری انجام دهد و آن ساختار در هیچ سازمانی تعریف نشده است. البته جزو وظایف سازمان میراث فرهنگی کشور تعریف شده است ولی انجام نمیشود. منفعت طلبی از شرایط علی قابل تامل دیگری است که بر روی رفتارهای تخریب‌گرایانه موثر است. منفعت طلبی جزو مواردی است که هم در بین مردم و هم مدیران و گاه سازمانها میتواند وجود داشته باشد و حذف این مقوله بسیار بر پدیده نافذ است.

شرایط زمینه ای وندالیسم تاریخی: با منظم کردن کدهای بدست آمده از داده‌ها به مقوله‌هایی مانند ناکارآمدی کنترل رسمی، ضعف هویت تاریخی و فقر فرهنگی رسیدیم این شرایط باعث بوجود آمدن بستری می شود که پدیده در آن رشد می‌کند و شاخ و برگ می‌گیرد. نمیتوان تاثیری که این شرایط بر پدیده می‌گذارند کتمان کرد. افزون بر آنکه خود نیز از بین زمینه‌ها تاثیر می‌پذیرد. عصر جدید دوره‌ای بسیار متمایز از دوره‌های قبل است.

رفتارهای تخریب‌گرانه حیرت‌آوری در میان طبقات جامعه در حال افزایش است که شرایط مداخله‌گر عنوان شده بر روند صعودی این پدیده بسیار موثر است. اگر این شرایط به همین منوال ادامه پیدا کند، نگرش افراد جامعه نسبت به اهمیت آثار تاریخی و پاسداشت آنها، تقابل شهرداری در مقابل سازمان میراث فرهنگی و منفعل بودن این سازمان و ثبت آثار ملی بدون ایجاد تسهیلگری در جامعه اتفاق نیفتد با رفتارهای تخریب‌گرایانه دهشتناکی روبه‌رو خواهیم شد.

راهبردهایی که برای از بین بردن یا کمرنگ کردن پدیده مورد مطالعه قابل اجرا است:
راهبرد طرح درازمدتی است برای دست یافتن به یک هدف بلندمدت مشخص که طراحی می‌شود. نتایج نشان داد که با افزایش آگاهی و مدیریت فرهنگی مناسب و استفاده از حمایت اجتماعی ابزاری در ایجاد توسعه پایدار محلی در کنار پایدارسازی هویت تاریخی و جلوگیری از نوگرایی‌های کاذب از بوجود آمدن شرایطی تخریب‌زای سبب عبید زاکانی قزوین ممانعت می‌گردد. طرح‌ریزی کنش‌گرانه و کارآمد و میدانی نیز هماهنگ با این راهبردها توسط سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور اقدامی بسیار با تدبیر و بهره‌ور خواهد بود.

پیامدهای اثرگرفته از راهبردها: همانگونه که در الگوی مفهومی دیده می‌شود، پیامدهای تحت‌تأثیر از راهبردهای عنوان شده بحران امنیت رفتاری، بی‌سازمانی فرهنگی و کاهش امنیت اجتماعی را در بر دارد. زمانیکه هماهنگی بین ارگانها دستوری می‌باشد و یک امر اجتناب‌ناپذیر، تقابل دو سازمان میراث فرهنگی و سازمان شهرداری از بین می‌رود و بسیاری از مشکلات و تهدید تخریب انسانی آثار و بافتهای تاریخی از بین می‌رود، راهبردهای مختلف با همکاری ارگانها اجرا میشود و این نتیجه حاصل به نفع جامعه است. با وضع قوانین درست و اجرای قاطع آن قوانین و همچنین اطلاع‌رسانی از عواقب اجرا نکردن قوانین وضع شده با چنین پدیده‌هایی روبه‌رو نخواهیم شد، ایجاد علاقه به فرهنگ در آثار تاریخی هم باید در دستور کار سازمان میراث فرهنگی باشد مانند نمونه سبب عبید زاکانی قزوین که چنین خدشه‌بزرگی بین همسایه‌های سبب با این اثر تاریخی ایجاد نشود. علی‌رغم تلاشهایی که سازمان میراث فرهنگی در امر مرمت (کف‌سازی، نوردهی، گذاردن زنگ تصویری انجام داد نتوانست خدشه‌ای که وارد شده بود را جبران کند. دیگر سبب را به ازای هیچ اقدامی از طرف سازمان میراث فرهنگی قزوین نمی‌خواهند.

در یک جمع بندی کلی می توان اذعان نمود پدیده وندالیسم تاریخی و رفتارهای تخریب گرایانه که تحت شرایط زمینه‌ای، علی و مداخله گر به وقوع پیوسته است، با اتکا به آراء دورکیم می تواند متأثر از شرایط آنومیک و بی‌ثباتی اجتماعی باشد به نحوی که کنشگران اجتماعی در این شرایط چراغ راهنما و هدایت گر بهنجاری جهت تنظیم کنش های خود نداشته و به رفتارهای وندالیستی متوسل می شوند. همچنین براساس تئوری ساترلند تاثیر از هم نشینان و دوستان وندال و یادگیری از شیوه های رفتاری آنان، چه بسا منجر به بروز و تشدید چنین رفتارهای از سوی افراد جهت تخریب سبابات می گردد. نهایتا تضعیف مکانسیم های کنترل و جامعه پذیری رسمی و غیر رسمی نیز می تواند مورد بحث قرار گیر که در این میان با توسل بر تئوری هیرشی می توان اذعان نمود که گسست چنین پیوندهای اجتماعی در سطح خرد و کلان و افول سرمایه اجتماعی نتیجه ای جز رفتارهای انحرافی از جمله رفتارهای وندالیستی (تخریب سبابات) نخواهد داشت. در این راستا، بخشی از نتایج پژوهش حاضر، با محتوای نظریات طرح شده و بخشی از نتایج تحقیقات خانی و همکاران (۱۴۰۲)، نعمتی (۱۴۰۲)، تیمورتاش (۱۴۰۰)، رفیعیان و همکاران (۱۳۹۹)، عباسی (۱۳۹۸)، پورمحسن (۱۳۹۷)، احمدی و همکاران (۱۳۹۵)، ایرانمنش و همکاران (۱۳۹۴)، بیدرام و همکاران (۱۳۹۳)، پیربابایی و همکاران (۱۳۹۲)، موسوی (۱۳۸۳)، محسنی تبریزی (۱۳۷۹)، مکنون و همکاران (۲۰۲۲)، کوآتکانا و همکاران (۲۰۲۱)، ساننی (۲۰۲۰)، جینگ یو (۲۰۱۱)، ارجان (۲۰۱۰) و مرلین (۱۹۸۸) همسو و منطبق می باشد. از طرفی، پیامد تخریب یک اثر تاریخی نه تنها از بین رفتن معماری فاخر شهری است بلکه منجر به پیدایش بی هویت تاریخی با اختلافات تمام نشدنی سازمان شهرداری و سازمان میراث فرهنگی در امر حفاظت از بناهای تاریخی شده است. در واقع تخریب سبابات به معنای نابودی یک الگوی فرهنگی و معماری است. الگوهایی که پیشینه تاریخی شهر را تشکیل می دهند و مردمی که شهرشان و تاریخ گذشته خود را دوست ندارند. نهایتا؛ با تکیه بر نتایج به دست آمده می توان پیشنهادات زیر را در راستای موضوع پژوهش عنوان نمود؛ مشارکت سازمان میراث فرهنگی با سازمان های مردم نهاد (NGO ها): قدرتمند کردن سازمان های مردم نهاد برای دفاع از آثار تاریخی شاید مهمترین بازدارندگی را تامین کند و به مورد توهین واقع نشدن و آسیب ندیدن بناهای تاریخی یاری می رساند؛ پیشگیری های جرم مدارانه که مبتنی بر عبرت آموزی کیفری برای عموم مردم یا پیش گیری هایی که به نوعی مجرم مدار هستند و رویکرد مبتنی بر اصلاح مجرمان و جلوگیری

از تکرار جرم را دارند اهمیت دارد؛ ایجاد یک برنامه مدون بلندمدت آموزشی با همت مدیریت کلان شهری و درگیر شدن همه نهادها و ارگان‌ها: امر آموزش امری بسیار کلیدی می‌باشد که تنها با سرمایه‌گذاری بر روی این موضوع قسمت اعظمی از مشکلات جامعه در هر زمینه ای حل خواهد شد؛ دادن تسهیلات و معافیت‌های مالیاتی و دادن امتیازات به افرادی که در بناها و بافت‌های تاریخی و مجاوران و همسایگان آثار هستند تعلق بگیرد که باعث تشویق و حفاظت از آثار تاریخی خواهد شد و بازتاب خوبی در حوزه میراث خواهد گذاشت و کمک قابل توجهی به حفظ آثار و بافت‌های تاریخی می‌کند؛ همسوکردن سازمان شهرداری با سازمان میراث فرهنگی که از مهمترین و اساسی‌ترین مقوله‌های این پژوهش است، بیشتر مسبب تخریب، مردم عادی نیستند. در حال حاضر بسیاری از پروژه‌های ساخت و ساز به از بین رفتن بافت تاریخی و آثار ارزشمند تاریخی منجر شده است. نگاه میراثی نداشتن بسیاری از مدیران شهری، آسیبی جبران ناپذیر برای شهرها خواهد گذاشت. اگر سیاست شهرداری و همچنین سیاست سازمان میراث فرهنگی به همین منوال ادامه پیدا کند هیچ اثر دارای ارزشی برای آیندگان باقی نخواهد ماند؛ فرهنگ‌سازی یک اصل مهم راهبردی است. بدون درک و دانش از مفهوم و معنای فرهنگ و فرهنگ‌سازی هیچ سرانجامی برای حیات ملت و کشور در ادامه این قرن نخواهد بود. طبق نظر پژوهشگران، ۲۵ سال زمان لازم است تا فرهنگ‌سازی به بار بنشیند. نمیتوان به عقب برگشت و تاریخ را تغییر داد ولی می‌توان هم اینک آغاز کرد و پایانی نو ساخت.

کتاب‌نامه

- ابراهیمی، بهمن، اسماعیلی، علی، شایسته، سیاوش (۱۳۸۹). *روانشناسی اجتماعی*، تهران: انتشارات شلاک.
- اتکینسون، ریتا، نولن هوکسما، سوزان، بم، داریل، اسمیت، ادوارد، اتکینسون، ریچارد (۱۳۹۳). *زمینه روانشناسی هیلگارد*، ترجمه محمدنقی براهنی و همکاران، تهران: انتشارات رشد.
- احمدی علی‌آبادی، کاوه (۱۳۸۰). *جایگاه عرف و باورها و رفتارهای عامه در کسب دانش و شناخت خلاق، نمونه موردی در جامعه ایران*. تهران: مرکز بین‌المللی گفتگوی تمدن‌ها.
- احمدی، حسین، شیروانی، مریم، وطن دوست، رسول (۱۳۹۵). «بازشناسی ارزش و عوامل تاثیر گذار در دیگر گونه دیدگاه‌های ارزشی در حفاظت از میراث فرهنگی در قرن حاضر». *نشریه هنرهای زیبا و معماری و شهرسازی*، (۴)، ۳۹-۵۰.

واکاوی زمینه‌ها و پیامدهای تخریب آثار تاریخی ... (رویا غفوری و دیگران) ۳۰۱

ادگار، اندرو، سجویک، پیت (۱۳۸۸). *مفاهیم بنیادی نظریه فرهنگی*، ترجمه محمد نبوی و مهران مهاجر. تهران: نشر آگاه.

اسماعیل‌پور همدانی، سحر، بندرآباد، علیرضا (۱۳۹۶). «نقش عوامل محیطی موثر بر تخریب‌گرایی (وندالیسم) در کیفیت عرصه‌های عمومی شهری (نمونه موردی: محله کبابیان همدان)». *فصلنامه نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی*، (۳)، ۱۶۳-۱۷۹.

ایرانمنش، زهرا، خاتمی‌فر، ندا، قلعه نویی، محمود، کولیوند، علی (۱۳۹۴). *ارزیابی پیامدهای ناشی از سیاست ثبت بنا در فهرست آثار ملی نمونه موردی: بافت تاریخی شهرهای کرمان و بوشهر*. همایش ملی معماری و شهرسازی بومی ایران.

ایمانی جاجرمی، حسین (۱۳۸۴). *بررسی جامعه‌شناختی عوامل موثر بر شوراهای اسلامی شهر در توسعه محلی، پایان‌نامه دکتری رشته جامعه‌شناسی*، دانشگاه تهران، دانشکده علوم اجتماعی.

آریان‌پور، امیرحسین (۱۳۳۶). *فرویدیسم با اشاراتی به ادبیات و عرفان*، تهران: انتشارات ابن سینا.

بازرگان، عباس (۱۳۸۹). *مقدمه‌ای بر روش‌های تحقیق کیفی و آمیخته رویکردهای متداول در علوم رفتاری*، تهران: نشر دیدار.

بامداد، علی، محزون، احد (۱۳۹۵). *وندالیسم (تخریب‌گرایی) در معماری با رویکرد روانشناسی*. همایش بین‌المللی شرق‌شناسی، تاریخ و ادبیات پارسی.

بخردی‌نسب، وحید (۱۴۰۰). «استراتژی روش تئوری داده بنیاد با روش کدگذاری و الگوی پارادایمی استراوس و کوربین جهت ارائه مدلی برای شتاب‌دهی همکاری شرکت‌های بزرگ با کسب و کارهای خرد و کوچک». *فصلنامه مهندسی مالی و مدیریت اوراق بهادار*، ۴(۴۹)، ۱۲۶-۱۴۶.

بلیک مور، کن (۱۳۸۷). *مقدمه‌ای بر سیاست‌گذاری اجتماعی*، ترجمه علی اصغر سعیدی و سعید صادقی جقه، تهران: انتشارات جامعه‌شناسان.

بنیادی، ناصر، کاشی، حسین (۱۳۹۲). «تبیین مدل هویت مکان-حس مکان و بررسی عناصر و ابعاد مختلف آن نمونه موردی: پیاده‌راه شهرری». *نشریه هنرهای زیبا-معماری و شهرسازی*، (۳)، ۴۳-۵۲.

بیدرام، رسول، محمدی، محمود، ناصری اصفهانی، هاجر (۱۳۹۲). «ارزیابی اثر بخشی مشوق‌های محرک حفاظت از خانه‌های با ارزش تاریخی مطالعه موردی: بناهای تاریخی اصفهان». *فصلنامه علمی-پژوهشی اقتصاد و مدیریت شهری*، ۲(۶)، ۴۱-۶۳.

پرت واین، دیوید، ساترلند، ادوین (۱۳۸۶). *روانشناسی و جرم*، ترجمه داوود نجفی توانا، تهران.

پرهیزکاری، مهرزاد (۱۳۹۸). *پیشینه مهندسی در قزوین حکایتی از آبادانی*، تهران: نشر ره‌آورد مهر.

پورمحسن، کیهان (۱۳۹۷). «فرهنگ تخریب یا تخریب فرهنگی: بررسی نمونه‌هایی از رفتارهای فرهنگی به عنوان عوامل مخرب در آثار تاریخی - فرهنگی ایران». *نشریه باغ نظر*، (۶۴)، ۴۱-۵۲.

پیربابایی، محمدتقی، رازقی، علیرضا، ندیمی، حمید (۱۳۹۲). «علل بروز تعارض‌های اجتماعی در حفاظت از میراث معماری مطالعه موردی: مجموعه‌ی ثبت جهانی گنبد و ارگ سلطانی». فصلنامه مطالعات شهر ایرانی/اسلامی، (۱۳)، صص ۴۵-۵۴.

تابعی، سید محمدصادق (۱۴۰۱). «وندالیسم افراط‌گرا و آرامگاه شیخ علی‌نقی اصطهباناتی». مجله علمی اثر، ۴۳(۳)، ۴۴۷-۴۲۸.

توسلی، غلام‌عباس (۱۳۸۲). مشارکت اجتماعی در شرایط آنومیک، رابطه آسیب‌ها و انحرافات اجتماعی با مشارکت اجتماعی، تهران: موسسه انتشارات و چاپ.

تیمور تاش، سارا، طالبیان، محمد حسن، حناچی، پیروز (۱۴۰۰). شاخص‌های به کار گیری ظرفیت میراث فرهنگی برای توسعه پایدار اقتصاد محلی، ۴(۲۰)، ۲۱۱-۱۹۵.

ثنایی، باقر (۱۳۶۸). «نظریه یادگیری اجتماعی». فصلنامه تعلیم و تربیت (آموزش و پرورش)، (۲۰)، ۶۲-۴۳.

حبیبی، سیدمجتبی، مقصودی، ملیحه (۱۳۸۹). مرمت شهری: تعاریف، نظریه‌ها، تجارب، منشورها و قطعه‌نامه‌های جهانی، روش‌ها و اقدامات شهری، نشر موسسه چاپ و انتشارات دانشگاه تهران: چاپ چهارم.

حجت، مهدی، سامانیان، صمد، محتشم، عادل. (۱۳۹۶). «واکوی تاریخی و انتظام زمانمند ارزش‌ها در حفاظت و مرمت آثار تاریخی - فرهنگی با استناد به ارای اندیشمندان و اسناد جهانی». نشریه تاریخ و فرهنگ، (۹۸)، ۳۶-۹.

حسینی، محمدرضا، نوابخش، مهرداد، رحیمی، زهرا (۱۳۹۸). «بررسی جامعه‌شناختی تاثیر سبک زندگی بر پرخاشگری و وندالیسم شهری نوجوانان و جوانان استان لرستان». فصلنامه جامعه‌پژوهی فرهنگی، ۱۰(۲)، ۲۷-۱.

حیدری، اسلام، پارسامهر، مهربان. (۱۳۹۱). «بررسی عوامل جامعه‌شناختی موثر بر وندالیسم؛ مورد مطالعه: دانش‌آموزان دبیرستانی شهر اهواز». فصلنامه جامعه‌شناسی کاربردی، ۲۳(۳)، ۲۲۹-۲۰۷.

خانی، سعید، راست‌خدیو، آرمان، عبدالهی، افشین (۱۴۰۲). «وندالیسم در پارک‌های شهری؛ تحلیلی بر ویژگی‌های جمعیتی و قصد و رفتار وندال‌ها در شهر مریوان». دو فصلنامه مسائل اجتماعی ایران، ۱۴(۲)، ۱۶۵-۲۰۰.

خلج، مهرشاد، لشکری، الهام (۱۳۹۰). اصول پایداری شهری در اقلیم گرم و خشک ایران با تاکید بر شهرهای کهن، نشر گنج هنر.

دبیرسیاقتی، سید محمد (۱۳۸۱). سیر تاریخی بنای شهر قزوین و بناهای آن: از آغاز تا سال ۱۳۲۰ هجری شمسی با فهرست و نقشه‌ها و تصاویر، نشر حدیث امروز و سازمان میراث فرهنگی کشور.

دورماگن، ژان ایو، موشار، دانیل (۱۳۸۹). مبانی جامعه‌شناسی سیاسی، ترجمه عبدالحسین نیک‌گهر، تهران: نشر آگه.

واکاوی زمینه‌ها و پیامدهای تخریب آثار تاریخی ... (رویا غفوری و دیگران) ۳۰۳

رابرتسون، یان (۱۳۷۴). *درآمدی بر جامعه، ترجمه حسین بهروان، چاپ دوم، مشهد: مرکز چاپ و نشر آستان قدس رضوی*.

رازقی، علیرضا، کبیری، محمدعلی، نبی‌زاده محبوب، یحیی (۱۳۹۷). «علت شناسی بروز تقاضاهای اجتماعی در خروج میراث معماری از فهرست آثار ملی ایران بررسی موردی: تقاضاهای مالکان بناهای تاریخی در بافت تاریخی شهر تهران طی دو دهه گذشته». *نشریه نامه معماری و شهرسازی*، (۲۲)، ۵۳-۷۰.

ژانورن، پاتریش (۱۳۶۷). «وندالیسم؛ بیماری جهانی خرابکاری». *ترجمه فرخ ماهان، مجله دانشمند*، (۲۶)، ۲۸-۳۳.

ساروخانی، باقر (۱۳۷۰). *دائرةالمعارف علوم اجتماعی، تهران: انتشارات کیهان*.

سامانی، سیامک (۱۳۸۶). «بررسی روایی و پایایی پرسشنامه پرخاشگری باس و پری». *مجله روانشناسی و روانپزشکی بالینی ایران*، ۱۳(۴)، ۳۶۵-۳۵۹.

ستوده، هدایت‌الله (۱۳۸۲). *آسیب‌های اجتماعی، تهران: انتشارات آوای نور*.

شاه‌قلعه، صفی‌اله (۱۳۹۰). *ویژگی‌نامه ضمن خدمت رشد علوم اجتماعی، دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی*.

شفیعی، حسن محمد، خان‌محمدی آق‌کند، محمدعلی، کریمی‌فرد، لیلی، رضاخانی، ژیللا (۱۴۰۲)، «واکاوی رفتار برخی گردشگران در مکان‌های تاریخی، وندالیست یا بیان حس دلبستگی به مکان (موردپژوهی: یادگاری‌نویسی‌های سی‌وسه‌پل، اصفهان)». *مجله گردشگری فرهنگ*، ۴(۱۳)، ۱۳-۶.

شکاری نیری، جواد (۱۳۹۲). «ساباط». *نشریه دانشنامه جهان اسلام*، (۲۲)، ۲۲۹-۲۳۱.

صارمی، حمیدرضا، رفیعیان، مجتبی، متقی، طاهره (۱۳۹۹). «واکاوی تعارض ذی‌نفعان در نواحی تاریخی شهری مورد پژوهی طرح حریم حفاظتی محله سنگلج». *دو فصلنامه معماری ایرانی*، (۱۷)، ۲۱-۴۲.

صفوی‌مقدم، سیده‌مریم، نوغانی، محسن (۱۳۹۱). *بررسی عوامل اجتماعی موثر بر گرایش به رفتار تخریبی (وندالیسم) در بین نوجوانان شهر مشهد، چهارمین کنفرانس برنامه‌ریزی و مدیریت شهری. عباسی، بیژن (۱۳۹۸). «ابعاد حقوقی ثبت آثار تاریخی در فهرست آثار ملی». فصلنامه علمی پژوهش‌های نوین حقوق اداری*.

عربی، محمد، حسن‌آبادی، نادره (۱۳۹۴). *ساباط در معماری ایران، دومین همایش بین‌المللی و چهارمین همایش ملی معماری، مرمت، شهرسازی و محیط زیست پایدار*.

علیوردی‌نیا، اکبر، شارع‌پور، محمود، رحمانی، سحر (۱۳۹۲). «بررسی عوامل موثر بر وندالیسم دانشجویان از دیدگاه نظریه فشار عمومی اگنیو». *فصلنامه پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر*، (۳)، ۵۳-۷۸.

فیسک، جان (۱۳۸۵). *مفاهیم کلیدی ارتباطات، ترجمه: میرحسن رئیس‌زاده، تهران: انتشارات فصل نو*.

۳۰۴ جامعه‌پژوهی فرهنگی، سال ۱۶، شماره ۲، تابستان ۱۴۰۴

- قنادان، منصور (۱۳۷۵)، مفاهیم کلیدی جامعه‌شناسی، تهران: انتشارات آوای نور
- کریمی، یوسف (۱۳۷۳)، روانشناسی شخصیت. تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور.
- کیهان‌پور، محسن (۱۳۹۷)، «فرهنگ تخریب یا تخریب فرهنگی؛ بررسی نمونه‌هایی از رفتارهای فرهنگی به عنوان عوامل مخرب در آثار تاریخی-فرهنگی ایران». ماهنامه باغ نظر، (۶۴)، ۱۲-۲۵.
- گلریز، محمدعلی (۱۳۳۷)، مینودر یا باب‌الجنه قزوین، جلد ۱، تهران: انتشارات طه.
- گنجی، حمزه (۱۳۷۰)، روانشناسی عمومی. تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور.
- گیدنز، آنتونی، بردسال، کارن. (۱۳۹۱)، جامعه‌شناسی، ترجمه حسن چاوشیان، تهران: نشر نی.
- مارشال، کاترین، گرچن بی راس من (۱۳۸۷)، روش تحقیق کیفی، ترجمه علی پارسایان و سید محمد اعرابی، تهران: انتشارات علمی فرهنگی.
- مجبایی، سیدمهدی (۱۳۸۸)، در جستجوی هویت شهری قزوین، «نشر مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری»، ۳(۴)، ۲۹-۵۸.
- محسنی تبریزی، علیرضا (۱۳۸۳)، وندالیسم، مبانی روان‌شناسی اجتماعی، جامعه‌شناسی و روان‌شناسی رفتار وندالیستی در مباحث آسیب‌شناسی کثرت‌فرهنگی اجتماعی، تهران: نشر آن.
- معینی، سیدرضا، قاسم‌زاده اجیرلو، اسلام، کرم‌پور، روزا (۱۳۹۹)، «بررسی تجارب زیسته مریان و دانش‌آموزان دبیرستان‌های شهر پارس‌آباد از وندالیسم». فصلنامه جامعه‌پژوهی فرهنگی، ۱۱(۱)، ۸۹-۱۱۴.
- ممتاز، فریده (۱۳۸۷)، انحرافات اجتماعی: نظریه‌ها و دیدگاه‌ها، نشر شرکت سهامی انتشار، چاپ سوم.
- موسوی، فاطمه. (۱۳۸۳)، نگرشی بر جرایم آثار فرهنگی-تاریخی و علل وقوع آنها، مجله مجلس و راهبرد، (۴۴)، ۲۷۶-۲۵۳.
- مهرابی، امیرحمزه، خنیفر، حسین، امیری، علی‌نقی، زارعی‌متین، حسن و جندقی، غلامرضا (۱۳۹۰)، «معرفی روش‌شناسی نظریه داده بنیاد برای تحقیقات اسلامی ارائه یک نمونه». مدیریت فرهنگ سازمانی، ۹(۱)، ۳۰-۵.
- میرزایی اهرنجانی، حسن (۱۳۸۵)، زمینه‌های روش‌شناختی تئوری سازمان، تهران، نشر سمت.
- نعمتی، ملیحه، کرکه‌آبادی، زینب، زندمقدم، محمد رضا (۱۴۰۲)، «مدل سازی ساختاری تفسیری عناصر موثر بر تقویت و نگهداری از تجهیزات مبلمان شهری با هدف کاهش رفتارهای وندالیسم شهری در شهر سمنان». مجله جغرافیا و توسعه فضای شهری، ۱۰(۳)، ۱۷۱-۱۵۱.
- هزارجریبی، جعفر، صفری شالی، رضا (۱۳۹۰)، کاربرست نظریه بنیانی در شناخت دانش بومی، دانش‌های بومی، شماره ۳، ۴۳-۷۰.
- هیلن براند، روبرت (۱۳۸۷)، معماری اسلامی، تهران: انتشارات روزنه.

واکاوی زمینه‌ها و پیامدهای تخریب آثار تاریخی ... (رویا غفوری و دیگران) ۳۰۵

یوکیلتهو، یوکا (۱۳۸۷). تاریخ حفاظت و معماری، ترجمه محمدحسن طالبیان و خشایار بهاری، تهران: نشر روزنه.

Champion, k. (2020). Characterized online vandalism: a rational choice perspective. *International Conference on Social Media and Society*, 30(12), 47-57

Ercan, M.A. (2010). Searchikg For a Balance Between.community needs and conservation policies in historic neighborhoods of Istanbul.European planning Studies, 18(5): 833-859

Jinghui, W. (2011). Problems and solotions in the protection of historical urban areas. *Frontiers of Architectural Research*.

John,S.S. (2020).The Destruction of Historical Monuments and the Danger of Sanitising History, *Philosophia*, (49), 1-15.

Mekonnen, H., Bires, Z., Berhanu, K. (2022). Practices and challenges of cultural heritage conservation in historical and religious heritage sites: evidence from North Shoa Zone, Amhara Region, Ethiopia. *Heritage Science*, 10(172), 1-22.

Merlin, P. Choy, F. (2005). *Dictionnaire de I amenagement*.Puf: Paris.

Qwatekana, Z., Promise Ndlovu, T., Ephraim Zondi, N., Sydney Luthuli, M. (2021). andalism Of Monuments and Neglect: A Concern for Heritage Tourism, *International Journal of Advanced Science and Technology*, 30(1). 187-206.

Yung, H.K., Esther, C., Sheila, Ch., & Edwin, H.W. (2016). Social needs of the elderlyand active aging in public open spaces in urban renewal. *Cities*, (52), 114–122.